

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ YAYINLARI

**HALİL FİKRET KANAT
YAŞAMI VE HİZMETLERİ**

ANKARA 2002

HALİL FİKRET KANAT YAŞAMI VE HİZMETLERİ

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
IX. ANMA TOPLANTISI
14 Aralık 2000**

ISBN 975 - 7583 - 17 - 0

OCAK 2002

Şafak Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: (312) 229 57 84 ANKARA

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
EĞİTİMCİLERİMİZİ ANMA VE TANITMA DİZİSİ:8

YAYINA HAZIRLAYAN

Prof. Dr. Cahit KAVCAR

İÇİNDEKİLER

Açılış Konuşmaları	3
• Prof. Dr. Özcan DEMİREL	3
(TED Bilim Kurulu Başkanı)	
• Ş. Baran ASENA	7
(TED Genel Başkanı)	

PANEL

• <i>Halil Fikret Kanat'ın Yaşamı Eserleri ve Türk Eğitimine Hizmetleri</i>	14
Cavlit BİNBAŞIOĞLU (Eğitimci - Yazar)	
• <i>Halil Fikret Kanat - Eğitim Bilimleri ve Eğitim Sosyolojisi</i>	28
Prof. Dr. Mahmut TEZCAN (A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi)	
• <i>Halil Fikret Kanat ve Halk Eğitimi</i>	44
Doç. Dr. Rifat MİSER (A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi)	
• <i>Ailesinden Biri Gözüyle Halil Fikret Kanat</i>	60
Yalçın SOYSAL (Başbakanlık Müşaviri)	
Tartışma	72

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Cahit KAVCAR

(TED Bilim Kurulu Üyesi)

AÇILIŞ KONUŞMALARI

- **Prof. Dr. Özcan DEMİREL**
(TED Bilim Kurulu Başkanı)
- **Ş. Baran ASENSA**
(TED Genel Başkanı)

TED Görevlisi – Değerli izleyiciler, sayın katılımcılar, Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu tarafından düzenlenen Halil Fikret Kanad, Yaşamı ve Hizmetleri konulu anma toplantısına hoş geldiniz. Toplantımıza başlamadan önce sizleri kurucumuz, ulu önder, büyük devlet adamı Atatürk, ilk genel başkanımız İsmet İnönü ve merhum eğitimcilerimiz anısına bir dakikalık saygı duruşuna, ardından da İstiklal Marşına davet ediyorum

(Saygı duruşu ve İstiklal Marşı)

Sayın konuklar, Bilim Kurulumuz Türk Eğitim Derneği çatısı altında kurulduğu günden bu yana ülkemiz eğitim ve öğretim hayatında önem taşıyan bir çok konuyu, eğitime katkıda bulunmuş pek çok kişi ve değerli eğitimciyi gündeme taşıdı. Bugün de ülkemizde eğitimin gelişmesinde önemli hizmetler vermiş olan Halil Fikret Kanad'ı, onun yaşamını ve hizmetlerini gündeme getiriyor.

Bilim Kurulumuzun düzenlediği bu anma toplantıları, anılan kişinin özellikleri yanı sıra ayrı bir önem taşıyor. Bilim Kurulumuzun daha nice yıllar hemen her sorunun çözümü olarak gösterilen eğitime katkıları ve eğitime katkıda bulunanlara verdiği değeri arttırarak sürdürmesini diliyor, Türk Eğitim Derneği Genel Merkezi adına hepinize tekrar hoş geldiniz diyor, saygılar sunuyorum. Halil Fikret Kanad, Yaşamı ve Hizmetleri konulu anma toplantımızın açılış konuşmasını yapmak üzere Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Sayın Özcan Demirelli davet ediyorum.

Özcan DEMİREL – Türk Eğitim Derneğinin Sayın Genel Başkanı, Milli Eğitim Bakanlığının sayın temsilcileri, değerli eğitimciler, sevgili öğrenciler, bir iki tane öğrencimiz var, onları da

bu kapsama alıyorum. Hepinize hoş geldiniz diyorum. Türk Eğitim Derneği Biiim Kurulu adına saygılar sunarak sözlerime başlamak istiyorum. Efendim bizler Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu adına 1977 yılında bu derneğin çatısı altında göreve başladık. Aşağı yukarı 23 yıldır Türk eğitime, Türk eğitimiyle ilgili sorunları tartışarak, eğitim bilim ödülleri ve eğitim toplantıları düzenleyerek katkıda bulunmayı amaçlıyoruz. Bu arada son 7 yıl içerisinde de ünlü eğitimcileri anma toplantısı diye bir toplantı başlattık ve bu toplantıyı başlatırken rahmetli Dr. Ferhan Oğuzkan hocamızın önerisiyle başlamıştı ve bu toplantı dizisini Hasan Âli Yücel toplantıları dizisi olarak yapmayı planlamıştık. Ancak her ne kadar adını bu şekilde koymamışsak da bu toplantılar dizisi Hasan Âli Yücel toplantıları olarak biliniyor bizim aramızda. Belki bu konuda kamuya bu açıklamayı yapamadık bugüne kadar ve ilk toplantımızı da Hasan Âli Yücel'i anarak başlamıştık. Daha sonra eğitimimize Cumhuriyet tarihinde kanat gerenler, eğitime hizmette bulunan büyük eğitimcilerden Mustafa Necati'yi anmıştık. Ve sırasıyla kimler olabilir diye bir arayışa girdiğimizde UNESCO Milli Komisyonu'nun hazırlamış olduğu bir çalışmadan da yararlanarak yine kurulumuzdaki arkadaşlarımızın da önerileriyle, sırasıyla Mustafa Necati'den sonra İsmail Hakkı Tonguç'u anmıştık. Daha sonra İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Selim Sırrı Tarcan, Dr. Reşit Galip, Vasıf Çınar ve şimdi de Halil Fikret Kanad'ı anmak için buraya toplanmış bulunuyoruz. Bizim amacımız Türk eğitime hizmet veren bu değerli eğitimcileri Türk kamuoyuna tekrar tanıtmak, belki yeniyetişecek olan eğitim bilimcilerine, eğitimcilere esin kaynağı olmaları açısından onların yapmış olduğu katkıları sergilemek. Umarım, toplantılarımıza katılım çok fazla olmuyor ama ortaya koymuş olduğumuz kitaplarla bunların bizden sonraki kuşaklara da ulaşacağına ina-

nıyoruz. Rahmetli Avni Akyol Hocamız, Bakanımız, "Toplantılara geldiğimiz zaman hep derdi Türk Eğitim Derneği ve derneğin Bilim Kurulu, Talim Terbiye Kurulunun yapması gereken işleri yapıyor. O bakımdan onları yürekten kutluyorum" derdi. Ve ortaya koymuş olduğumuz eserler şu anda 23 tane eğitim toplantısının kitabı kitap raflarında duruyor. Ama okunup okunmadığı konusunda pek emin değiliz. 18 öğretim toplantısıyla ilgili çalışmalar, öğretim toplantıları yapıldı ki bunlar şu anda eğitim fakültelerinde okutulmakta olan özel öğretim yöntemleri derslerine kaynaklık edecek nitelikte olan kitaplar ve ilk çalışmaya da yabancı dil öğretimi ve sorunlarıyla başlamıştık. O kitap hem bu alanda araştırma yapacak olanlara hem de yabancı öğretimle ilgilenen metodoloji öğretmenlerine kaynaklık edecek nitelikteydi. Daha sonra matematik, fen bilgisi, Türk dili edebiyatı öğretimi, Türkçe öğretimi gibi, önce orta öğretimle ilgili, tüm derslerin öğretimiyle ilgili toplantılar yapıldı. Ve bunlarla ilgili çağdaş öğretim yöntem ve teknikleri, öğretmen yetiştirme sorunları, ölçme değerlendirme sorunları tek tek ele alındı. Umuyorum bu büyük kaynaktan eğitimcilerimiz yararlanacaklar. Zaten her eğitim fakültesi yeni açıldıkça, dekanı göreve başladıkça bize yazı yazıyor, diyor "Fakültemiz bölümümüz yeni açıldı, bize eserlerinizden bir demet gönderir misiniz?" Biz de tabii parasız ve karşılıksız olarak onların bu taleplerini karşılıyoruz. Ve tabii böyle tepkiler ve istekler geldikçe derneğimizin ve yapmış olduğumuz çalışmaların iyi yolda olduğunu görmekten de mutlu oluyoruz. İşte bu düşüncelerle ünlü eğitimcileri de anmayı bir ahde vefa borcu olarak gördük. Yine eğitim bilimcilerimizin yayınlarını değerlendirmek amacıyla yıllardır çıkardığımız Eğitim ve Bilim dergimiz var, şu anda 118. sayısına ulaştı. Zaman zaman ben her toplantıda Eğitim ve Bilim dergisinin uluslararası sayteyşin en-

dekse gireceğini söylüyordum. Artık onu önümüzdeki yıl, bu yıl da muhakkak çalışmalara başladık, müracaatlarımızı yaptık. Sayteyşin endekse girecek uluslararası niteliğe kavuşturduğumuz zaman dergimizin gerçekten ülkemizdeki sosyal bilimler alanındaki boşluğu dolduracağına inanıyoruz ve bu arada TED çatısı altında olanak verdiğimiz için eğitimci arkadaşlarımıza büyük bir olanak sağlayacağımızı da düşünüyorum. Ve onun da belki şu anda yüzdesini tam veremiyorum ama bunu gelecek yıl gerçekleştireceğimizi de bu vesileyle ifade etmek istiyorum. Yani biz Türk Eğitim Derneği ve derneğin Bilim Kurulu üyeleri olarak tamamen kendimizi Türk eğitime ve Türk eğitim sorunlarına adanmış bir kurul olarak bu çalışmalarımızı sürdürüyoruz. İşte bu bağlamda Halil Fikret Kanad belki birçok kişilerin tanımadığı bir eğitimci olabilir. Ben de şöyle kısa bir özgeçmişine baktığım zaman Türkiye'de ilk eğitim alanında doktora alan, Leibzig Üniversitesinde yurt dışında doktora alan bir eğitimci abimiz olarak beni de gerçekten gururlandırdı ve özellikle de 1927 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümünün kuruluşunu da üstlenmiş olması, kurucu bölüm başkanı olarak görev alması da eğitim bilimi alanında pedagoji alanında bizim için ne kadar değerli olduğunu bu vesileyle de öğrenmiş oluyoruz. Umuyorum onun daha değişik yönlerini davet ettiğimiz konuşmacılar bize ayrıntılı bir şekilde sunacaklardır. Ve onların katkılarıyla Halil Fikret Kanad'ı tüm Türk eğitim kamuoyuna da bu şekilde tanıtmış, tanıtma şansına sahip olacağız. Bu amaçla ve bu toplantının düzenlenmesinde özellikle Bilim Kurulumuzda bu işin koordinatörlüğünü yüklenen sayın Prof. Dr. Cahit Kavcar hocamıza özellikle teşekkür etmek istiyorum, çünkü bu rahmetli Ferhan Oğuzkan hocamızın göreviydi. Bu görev Cahit Kavcar hocamıza devrildi, o da büyük

bir emek gerçekten ve bunun böyle devam edeceğine de inanıyorum. Daha ismini bilmediğimiz bir çok eğitimcileri hem bizler hem de sizler öğrenmiş olacaksınız. Ayrıca bu toplantımıza katılan konuşmacılara da teşekkür etmek istiyorum. Bu salonun tahsisinde de katkısı olan Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji Vakfına da teşekkürler sunuyorum. Bu toplantının Türk eğitim kamuoyuna yararlı olmasını diliyorum. Saygılarımla.

TED Görevlisi – Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu başkanımıza teşekkür ediyoruz. Şimdi açılış konuşmasını yapmak üzere Türk Eğitim Derneği Genel Başkanı Sayın Baran Asena'yı davet ediyorum.

Baran ASENA - Efendim sayın hocam açılış konuşmasını yaptı, esasında ben de Türk Eğitim Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulu adına öncelikle hepinize teşekkür etmek istiyorum. Çünkü bu tip ciddi toplantıların ve bizim Bilim Kurulumuzun özellikle yapmış olduğu ciddi toplantıların tek kusuru katılımcıların yeterince olmaması ve bu güzel etkinlikleri ne yazık ki kaçırmaları diyorum ama artık toplumu suçlamak istemiyorum ilgisizlikle, biz her seferinde başka bahaneler buluyoruz, başka mazeretler buluyoruz, toplumumuzu suçlamamak için, işte hafta içi diyoruz, bayram öncesi filan diyoruz, yine öyle düşünelim. Hepinize bir kere hoş geldiniz diyorum. Bir isim düzeltmesi yapmak istiyorum, davetiyemizde Kanad'ı t ile bitirmişler, halbuki Halil Fikret hocamızın soyadı Kanad değil, d ile bitiyor, onu bir düzeltme yapmak istiyorum. Tabii hocanın hakkındaki Cumhuriyet dönemi eğitimcilerini anlatan bir yayında eğitimci sayın Hasan Cicioğlu'nun yazısını okuyarak bilgilenmek istedim ve tabii çok etkilendim. Bir yaşamöyküsünden, bir kere tabii çok ilginç olan bir şey, başarısındaki belki temel taş eğitimine Almanya'nın da eği-

timde çok ileri olduğu bir dönemde orda felsefeyle başlamış olması, felsefe eğitimi almış olması, bunu şunun için vurgulamak istiyorum, bu toplumumuzun büyük bir eksiği, orta öğretimimizin, lise öğretimimizin diyelim felsefe eksiği çocuklarımızın, geçen gün Zonguldak Kolejimizdeydim. Felsefe hocasıyla konuştuk ve felsefeye olan ilgiyi sordum. Çok zayıf olduğunu çünkü üniversite giriş sınavlarında çok fazla önemli olmadığını söyledi. Yani demek ki bunu çocuklarımız kaybediyor, kolejdeki çocuklarımız bile bu temel eğitimi ne yazık ki kaybediyor. Bu çok önemli bir eksiklik. Ben hatırlıyorum 60'lı yıllarda biz Türk Eğitim Derneği Ankara Kolejinde okur iken felsefe mantık dersleri fevkalade önemli derslerdi. Çok keyif alırdık ve iyi not almaktan da çok büyük keyif alırdık yani, işte bu çok büyük bir eksiklik. Tabii böyle felsefi eğitim almış bir eğitim büyüğümüz bir ulusun geleceğinin belirlenmesinde eğitimin rolünü çok iyi kavıyor ve kavratma için ciddi çabalar koyabiliyor. Topyekün eğitim fikrini, ulusun topyekün eğitilmesi gerektiğini ilerlemek için kavıyor ve kavratmak için yine büyük bir çaba harcıyor. Ve eğitimin topluma göre uyarlanarak uygulanması gereği konusunda da yine ciddi çabalar, bunu tabii ki katılımcılarımız değerli eğitimciler vurgulayacaklar, onun için ayrıntılara girmek istemiyorum. Ama benim çok dikkatimi çeken başlıklar oldu, sizlerle paylaşmak istedim bunu, Bu arada bizim Türk Eğitim Derneğinin bildiğiniz gibi bugün 12'ye çıkmış orta öğretim kurumu var, lise kurumu var ve ilkokul var, tabii bunu yurt sathında yaymak istiyoruz. Burada değerli eğitimciler var sizlerle konuklarla bunu paylaşmak istedim. Bunun bir devamı olarak da Ankara Kolejimiz çok daha iyi bir yerleşkeye çağdaş eğitimde daha kolay uygulayabileceği bir

yerleşkeye kavuşmak üzere ilk temelini atmış bulunuyor. Geçtiğimiz günlerde mutlulukla İncek üstünde 350 dönüme yaklaşık bir yerde yeni yerleşkesinin temellerini attık. Umuyoruz ki bunun 2 yıl zarfında ilk sonuçlarını alacağız. Sayın genel müdiremiz de burada. Ve yine umuyoruz ki 3 yıl zarfında da orda büyük okul bugünkü Türkiye'de ancak eşi üniversitelerde olan bir okul bu tip olanaklarla devreye girecek. Tabii bu arada Türk Eğitim Derneği olarak 1963 yılında Ankara Koleji Vakfımıza bırakmış olduğumuz bu tesislerde bir boşluk olacak. Yönetim kurulumuz büyük bir arzu ile ve oy birliği ile bu tesisin Ankara Kolejimizin yeni yerleşkesine yerleşmesini takiben bir üniversite olmasına karar vermiştir. TED üniversitesi yıllardır TED'lilerin gönlünde yatan bir olguydu ve bu vesileyle umuyorum ki TED üniversitesi olacaktır. Bunu burda şunun için de belirtmek istedim tabii bir müjde ama eğitimcilere ve Türk eğitim hayatına ama 19'unda, gelecek salı günü sabah 10'da yine burada bir toplantımız olacak, bir üniversite komisyonu kuruldu, genel merkez yönetim kurulumuz tarafından ve bu üniversite komisyonumuz ilk yaptığı toplantıda bu toplantıda ilk yapmış olduğu çalışmaları bugüne kadar geliştirdiği çalışmaları sunacak ve hem eğitim topluluğumuzda değerli eğitimcilerimizden bu konuda tecrübesi olan bilgisi olan özellikle vakıf üniversitesi kurulması konusunda kişilerden ve tabii TED'li kuruluşların hepsinden katkılar almaya çalışacak. Onların ışığında yoluna devam edecek. Bu bakımdan bu vesileyle buradaki değerli eğitimcileri, konukların hepsini 19'undaki salı günü saat 10'da burada başlayacak toplantıya davet etmek istiyorum. Efendim bu toplantıyı bizlere kazandıran değerli Bilim Kurulumuza ve bu tip çalışmaları ve gerçekten Türk eğitim alemine

kazandırdıkları bu tip etkinlikler, yararlı çalışmalar, yayınlar dolayısıyla bir kez daha şükranlarımızı yönetim kurulumuz adına belirtmek istiyorum. Ve bugün buraya katılan duyarlı eğitimcileri ve konukları da tekrar saygıyla selamlıyorum efendim.

TED Görevlisi – Genel Başkanımız Sayın Baran Asena'ya teşekkür ediyoruz. Şimdi toplantıyı başlatmak üzere panel başkanı Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu üyesi Prof. Dr. Sayın Cahit Kavcar'ı kürsüye davet ediyor, toplantının başarılı geçmesini diliyorum.

P A N E L
HALİL FİKRET KANAT
YAŞAMI VE HİZMETLERİ

Konular ve Konuşmacılar

- Halil Fikret Kanad'ın Yaşamı, Eserleri ve Türk Eğitimine Hizmetleri
Cavit BİNBAŞIOĞLU
(Eğitimci Yazar)
- Halil Fikret Kanad - Eğitim Bilimleri ve Eğitim Sosyolojisi
Prof. Dr. Mahmut TEZCAN
(A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi)
- Halil Fikret Kanad ve Halk Eğitimi
Doç. Dr. Rifat MİSER
(A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi)
- Ailesinden Biri Gözüyle Halil Fikret Kanad
Yalçın SOYSAL
(Başbakanlık Müşaviri)

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Cahit KAVCAR
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - Türk Eğitim Derneğinin Sayın Genel Başkanı, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun sayın üyeleri, değerli meslektaşlarım, değerli arkadaşlarım, sayın konuklar. Türk Eğitim Derneği'nce düzenlenen ünlü eğitimcileri anma toplantıları dizisi içinde yapılan Halil Fikret Kanad'ı anma toplantısına hoş geldiniz. Hepinize saygılar sevgiler sunuyor, oturumu açmak üzere panelimizde yer alan değerli konuşmacılarımızı sahneye davet ediyorum. Buyrun efendim.

BAŞKAN – Efendim aslında konuşmacılarımızı çoğumuz tanıyor ama tanımayanlar olabilir içimizde diye, özellikle gençlerden tanımayanlar olabilir düşüncesiyle değerli konuşmacılarımızı kısaca tanıtmak istiyorum. Başta, sağ başta eğitimci yazar ve anmakta olduğumuz değerli eğitimci Halil Fikret Kanad'ın Gazi Eğitim Enstitüsünden öğrencisi olan sayın Cavit Binbaşıoğlu hocamız. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Mahmut Tezcan, hemen solumda Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Sayın Rıfat Miser ve sol başta, anmakta olduğumuz değerli eğitimci sayın Kanad'ın yeğeni Sayın Yalçın Soysal, aynı zamanda Başbakanlık müşaviri arkadaşımız. Değerli konuklar, oturuma geçmeden önce birkaç noktaya değinmek istiyorum. 1892-1974 yılları arasında 82 yıl yaşamış olan ünlü eğitimcilerimizden Halil Fikret Kanad, biraz önce sayın Bilim Kurulu Başkanımızın da belirttiği gibi ülkemizin yetiştirdiği ilk eğitim doktoru, bu önemli bir sıfat. 1917 yılında Almanya Leibzig Üniversitesinde doktorasını yapmış olan bir büyüğümüz. Gazi Eğitim Enstitüsünün 1927 yılında hocalığına atanıyor ve Pedagoji Bölümünü kuruyor. Uzun yıllar, aralıksız 30 yıl bu bölümde

öğretim üyesi, öğretmen olarak çalışıyor, bölüm başkanlığı yapıyor, bu arada 3 yıl da Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunda üyeliği var Fikret Kanad'ın. Eğitimle ilgili pek çok eseri de olan ve dışardaki masada eserlerinin büyücek bir kısmını gördüğümüz Halil Fikret Kanad kimdir, neler yapmıştır, Türk eğitimine ne tür hizmetlerde bulunmuştur? Eğitim bilimleri alanındaki, yetişkinler eğitimi alanındaki hizmetleri nelerdir? İşte bu konuları bu soruları bugün gündeme getirelim istedik, birlikte tartışalım, inceleyelim, değerlendirelim istedik. Panelimizde 4 bildiri var ve bildirilerin süresi 20'şer dakika olacak. Zamana özen göstermeye çalışacağız hep birlikte. Dört bildirinin sonunda yarım saatlik, siz değerli konuklarımızın, dinleyicilerimizin sorularına, katkılarına ayıracağımız yarım saatlik bir süre olacak. Ondan sonra oturumu kapatacağız ve sizleri TED'in bir çay ikramına davet edeceğiz. Programdaki sırayı izleyeceğiz, zaten masadaki oturuş düzenimiz de bunu gösteriyor. Bu sıraya göre ilk konuşmacımız sayın Cavit Binbaşıoğlu hocamız olacak. Konumuz Halil Fikret Kanad'ın yaşamı, eserleri ve Türk eğitimine hizmetleri. Konuya geçmeden önce bir küçük noktaya değinmek istiyorum. Çağdaş Eğitim dergisinin son sayısında hocamızın uyarladığı, bugünkü Türkçeye uyarladığı bir yazı var, yazısı var Halil Fikret Kanad'ın, orada özellikle yeni okul modeli üzerinde duruyor ve yeni okulun kendi kendini yöneten bir okul sistemi olduğunu, kendi kendini yönetme biçimi olduğunu da belirtiyor. Sanırım buna da yer vererek Binbaşıoğlu hocamız Halil Fikret Kanad'ı genel çizgileriyle tanıtacaktır, buyrun efendim.

Cavit BİNBAŞIOĞLU – Efendim çok teşekkür ederim. Böyle sayın hocamla ilgili bir toplantıda bana da görev verildiği için Türk

Eğitim Derneğine çok teşekkür ederim.

Sayın başkan, değerli meslektaşlarım, önce hepinizi saygıyla selamlarım.

Halil Fikret Kanad, Türkiye'de II. Meşrutiyet'in son yıllarında öğretmenlik görevine baŝlayan ve 39 yıl gibi uzun bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra, 1956 yılında emekli olan bir Türk eğitimcisidir.

Kanad, 5 Ocak 1892'de Makedonya'da, o zaman bir Türk ili olan Manastır'ın Serfice kasabasında dđmuŝtur. Daha 6 aylık iken babasını kaybetmiŝtir. Dul kalan annesi, eldeki birkaç dönüm tarlaya bostan, tütün, mısır ve ekin ekmek, ektirmek ve büyük zverilere katlanmak suretiyle, iki çocuğunu (birisi Halil Fikret'in kendisinden 6 yaŝ büyük kardeŝi idi) büyütmüŝ ve yetiŝtirmiŝtir. Beŝi erkek ve biri kadın olmak üzere, daha 6 kardeŝi vardı. Bunlar evli idiler ve ayrı yaŝıyorlardı.

Halil Fikret Kanad, ocukluk yıllarını şöyle anlatmıştır :

"ocukluğum, tam bir serbestlik içinde geçti. Dağ, tepe, kır, bayır istediğim gibi gezip tozu yordum. Bu serbestlik içinde yok-sulluğumun acılarını bilmiyordum. Ara sıra bostan ve mısır tarlalarında bekçilik ederdim ve geceleri de ardak altında dışarıda kalırdım."

Halil Fikret, Serfice ilkokulunda okumuŝtur. 10 yaŝlarında iken Manastır kentinde yeni açılan "Sanayi Mektebi"ne (Sanat Okulu'na) gönderilmiştir. Orada 4 yıl okudu. Dersler, o zamanki "Rüŝtiye"lerde (Orta okullarda) okunan derslerin hemen hemen aynı idi. Fazla olarak, -bu süre içinde- terzilik, kunduracılık ve mrettiplik de öğrendi.

Kanad, bundan sonraki yaşamını şöyle anlatmıştır :

"Sanayi mektebinin son iki yılında mektebin fahri müdürü olan Manastır eşrafından Ziya Tepedelen, okumaktan hoşlandığımı ve okuldaki başarıımı görerek, beni, mezun olduktan sonra, ya Manastır askerî okulunda yahut Mülkiye'de okutmaya karar vermişti. Ben, bu faziletli ve babam kadar sevdiğim hayırsever müdürün teklifini seve seve kabul ettim. Onun yardımı ile Manastır İdadisinde (Lisesinde) okumaya muvaffak oldum. İdadinin son sınıflarına yatılı olarak kabul edilmiştim. 1910 yılında her ilden 2 idadi ya da lise mezunu sınavla Avrupa'ya öğrenci olarak gönderildi. Ben de sınavda başarı gösterdim ve Almanya'ya öğrenime gittim."

Bu sınavda, yaşı büyük olanlar Fransa'ya, yaşı küçük olanlar da Almanya'ya gönderilmiştir.

Bu bilgileri kendisinden alıp yayımlayan Fuat Gündüzalp'e göre, bu tarih, onun yaşamında önemli bir tarih olmuştur. 1910-1912 arasında Almanya'da bir lisede dinleyici öğrenci olarak kalmış ve Almanca öğrenmiştir. Balkan Savaşı sırasında 1 yıl, Birinci Dünya Savaşı sırasında da 6 ay süren iki fasıla hesaba katılmazsa, Halil Fikret, önce Berlin Üniversitesi Felsefe Fakültesinde, sonra da Leipzig Üniversitesinde 1917 yılına kadar Pedagoji öğrenimi yaptı. 1917 yılında ünlü Alman eğitimcilerinden Profesör Dr. Eduard Spranger'in öğrencisi oldu ve Pedagoji doktorasını yaptı. Böylece, Almanca'yı da çok iyi bir biçimde öğrendi. (Fransızcaya da aşına idi.)

F. Gündüzalp'in yazdığına, yazı ve eserlerinden anlaşıldığına

göre, kendi üzerinde en çok etki yapan eğitimci, H. Pestalozzi ile E. Spranger olmuştur.

Öğretmen Fazıla Kanad ile evli idi.

Hallî Fikret Kanad'ın Doktora Tezinin Konusu

H. Fikret Kanad'ın doktora tezinin konusu "*Pestalozzi'nin Devlet Okullarına Karşı Düşünceleri (1809'a Kadar)*" adını taşımaktadır. E. Spranger'in danışmanlığında yapılan bu tez ile H. F. Kanad Türkiye'nin ilk eğitim doktoru olmuştur.

Tezin önsözünde Kanad şöyle diyor: "Onun sadece düşünceleri kalıcı olmayıp bütün yaşamını adadığı ve eğittiği kişilere gösterdiği sevgi de sürekli anımsanacaktır."

Bu tezde Neuhof'taki "Yoksullar Yurdu" ile "Pestalozzi'nin İkinci Uygulamalı Çalışması" ve "Gertrud, Çocuklarını Nasıl Öğretiyor?" gibi konulara yer verilmiştir.

H. Fikret Kanad'ın Çalıştığı Yer ve Görevleri

Kanad, Almanya'da öğrenimini tamamladıktan sonra, İstanbul'da bir süre Maarif Nezaretinde müşavirlik kalemünde çalıştı. 1918 yılında yedek subay adayı olarak askerlik görevini yapmak üzere Talimghâha gitmiş ve burada 4 ay kalmıştır. Bundan sonrasını, Nezaret'in isteği üzerine, Nezaret'te tamamlamıştır. 26 Ocak 1919'da Nezaret'teki Müşavirlik kadrosunun kaldırılması üzerine, İstanbul'da Kandilli, Erenköy ve Selçuk Hatun Kız Sultanilerine (Kız Liselerine) "Fenn-i Terbiye ve Malûmat-ı Ahlâkiye" (Eğitbilim ve Ahlâk Bilgisi) dersi öğretmeni olarak atanmıştır. Aynı zamanda, Çamlıca Kız Sultanisinde de ders vermiştir.

1923 yılında Bakû'den gelen bir kurulun ricası üzerine, Bakû Üniversitesi'ne doçent olarak gitmiştir. Burada 3 yıl çalışmış ve iki ciltlik "Pedagoji Tarihi" adlı eserini yazmıştır.

1926 yılında oradan Almanya'ya giden Halil Fikret Kanad'a, Rus Hükümeti, Bakû'ye dönüş vizesi vermemiş ve 1927 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Türkiye'de o sırada Konya'da yeni açılan Gazi Orta Muallim Mektebi'ne Pedagoji öğretmeni olarak atanmıştır. Kısa bir süre sonra da, bu okulun Ankara'ya nakletmesi üzerine, öğrencileriyle birlikte, Ankara'ya gelmiştir.

Halil Fikret Kanad, emekli olduğu 1956 yılı Temmuz'una kadar, bu okulda öğretmen olarak tam 29 yıl çalışmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu üyesi olarak çalıştığı 1936-1939 yıllarında da okuldaki derslerine devam etmiştir.

Halil Fikret Kanad, sağlığında toplanan bütün eğitim şûralarına katılmıştır. 7 Ekim 1974 tarihinde Ankara'da ölmüştür.

Halil Fikret Kanad'ın Mesleki Kişiliği

Dr. Kanad'ın emekliliğe ayrılışı ve ölümü dolayısıyla yapılan konuşmalarda ve yazılarda onun kişiliği ile ilgili olarak arkadaşları ve öğrencileri şu değerlendirmeleri yapmışlardır :

Dr. Kanad, gerçek bir eğitimci kişiliğine sahipti. Onun, bir eğitimci için çok gerekli olan bazı nitelikleri vardı. Özellikle insancıl yönü çok kuvvetli idi. Çocuklara düşküdü. Kendisi çocuksuz olmasına karşın, çocuklarla karşılaştığı zaman, onlarla konuşur, onları konuştururdu. İnsanlarla ilişkilerinde güzel konuşur, hoşsohbet ve toleranslı idi. Esprili konuşurdu. Kendine göre etkili ve temelli eğitim düşünceleri vardı ve güzeldi. Öğrencileri üzerinde belli bir etkisi vardı. Öğrencileri de onu çok severdi. Babacan hali

dolayısıyla, öğrenciler ona "Fikret Baba"ya da "Baba Fikret" derlerdi.

Öğrencisi ve uzun yıllar birlikte çalıştığı değerli eğitimcimiz Sayın H. Hüsnü Cırtılı onun için şöyle diyor:

"O, rasgele bir öğretmen gibi değildi. Onda, sanki başka insanlarda olmayan bir nitelik vardı.

Çalışkan bir insandı. Çok konuşur ve çok yazardı.

Benim çıkardığım 'Yeni Okul' dergisinde "İlmen Mes'ul" başlıklı bir yazı yazmıştı. Bu yazının içeriğini değil, yazılış şeklini Nevzat Ayasbeyoğlu eleştirince, onun yazısını bir "tahlil şaheseri" olarak değerlendirdi ve 'Hatamı anladım. Bundan sonra kullanacağım sözcükleri daha dikkatli seçeceğim' dedi. Bu, mesleğimiz ve özellikle genç öğretmenler için güzel bir örnek, örnek bir davranıştır.

Açık ve güzel ve kolay yazan bir insandı. Mesleğinden başka bir düşüncesi ve emeli de yoktu. Bir ara Talim Terbiye Kurulu üyeliği de yaptı. Ama, herhalde, bu niteliği (açık konuşması) dolayısıyla ayırdı."

Pestalozzi kişiliğine sahipti. Yoksullara karşı çok duyarlı idi.

Ölümü dolayısıyla, öğrencisi İhsan Baykal da Eğitim Hareketlerinde şöyle yazmıştır :

"Halil Fikret Kanad, düşündüklerini olduğu gibi söyleyen, hiç kimseye boyun eğmeyen, kelimenin tam anlamıyla, özgür düşünen bir öğretmendi. Tok ve sert konuşur, konuları derinliğine ele alır ve düşüncelerini açık açık anlatırdı."

Bu değerlendirmelere, 1953-1955 yıllarında öğrencisi olmak mutluluğuna eren, ben de katılıyorum.

Halil Fikret Kanad'ın Eğitim Yazıları ve Kitapları

H. F. Kanad, hem eğitim yazıları ve hem de eğitim kitapları ile Türk eğitimine büyük katkılarda bulunmuş bir eğitimcidir. Daha 1918'de, Sâtı Bey'in o sırada çıkarmakta olduğu "Terbiye" adlı derginin 5. sayısında "Ahlâkî Karakter" konusunda bir yazı yayımladı. O, daha bu yazısında "Öğrenci, ahlâk kurallarını, topluma karıştığı zaman değil, daha okul sıralarında iken uygulamaya, işletmeye alışmalıdır. Çocuğun toplum yaşamında daha metin ve emin adımlarla yürümesi, ancak bu sayede sağlanabilir." diyordu. (s.188)

H. Fikret Kanad, İstanbul Muallimler Cemiyeti'nin çıkardığı "Muallimler Mecmuası"nın 23 Mart 1923 günlü 7. sayısında da "Yeni Okul" başlıklı dikkate değer bir yazı yayımladı. O, bu yazıda "Okulda Kendi Kendine Yönetim", "Derelerde Kendi Kendine Etkinlik" ve "Okul Programlarının Toplumun Gereksinimlerine Uygun" olması üzerinde durdu. Bu çağdaş eğitim ilkeleri, bütün Cumhuriyet eğitimi boyunca en çok üzerinde durulan ve uygulanması için büyük çabalar gösterdiğimiz eğitim ilkeleri olmuştur.

H. F. Kanad, bu ilk yazılarından başka, aynı dergide, Tedrisat mecmuasında ve daha sonra çıkan Hayat, Fikirler, Terbiye ve Karınca dergilerinde toplumun eğitime ilişkin pek çok yazılar yazmıştır. Bunların bir kısmı, ayrı bildirimlerde açıklanacaktır.

Öğretmen yetiştirme ile ilgili olarak da 1935 yılında Kurum (Vakit) gazetesinde 24-27 Mart tarihlerinde "Yarının Öğretmenleri Nasıl Yetiştirilmelidir" başlığı altında bir dizi yazı yayımlamıştır. Bu yazılarda, mevcut öğretmen okullarının tarihsel görevlerini yaptığı belirtilmekte ve yeni bir öğretmen tipinin ya-

ratılması istenmekte idi. 1942'de çıkan "Milliyet İdeali ve Topyekûn Millî Terbiye" adlı kitabına da aldığı bu yazılarda "Yeni Cumhuriyet ve İnkılâp Türkiye'si için güçlü öğretmenler yetiştirilmesi" gerektiği savunulmakta, öğretmenin köyü sadece "kalkındırma"ya değil, "canlandırmaya" da önem vermesi gerektiğini yazmaktadır.

Kanad'ın bu düşünceleri, II. Meşrutiyet döneminden beri, ileri sürülen görüş, düşünce ve zaman zaman yapılan uygulamaların somut bir ürünüdür. Bu proje, daha sonra kurulan Köy Enstitüsü Sisteminin oluşmasında etkili olmuştur. Eğitim anlayışını içeren bildiride buna değinilecektir, sanırım.

Bunlardan başka, Dr. Kanad'ın Ulus gazetesinin "Fikirler" ekinde yazılarının bulunduğu ve Ankara Radyosunda eğitim konuşmaları yaptığı bildirilmişse de bunlara ulaşamamıştır. 1953'te toplanan Beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda alınan öğretmen yetiştirilen okullarda "Pedagoji" ve "Pedagoji Tarihi" derslerinin kaldırılması üzerine yaptığı konuşma ve daha sonra öğretmen meslek dergilerinde bu konularda yazdığı yazılar önemlidir. Eğitim Hareketleri dergisinin 1960 ve 1970'li yıllardaki sayılarında "Büyük Eğitim Filozofları" ve "Çağdaş Psikoloji Akımları" konularında da yazıları çıkmıştır.

H. F. Kanad, eğitim yazıları yanında, daha çok eğitim kitabı yazmış bir eğitimcimizdir. Kitapları şunlardır :

1. Göthe ve Faust : İlki 1922, ikinci basımı 1940'ta yapılmıştır. İlk bölümde Göthe'nin yaşamı, ikinci bölümde onun kişiliği, üçüncü bölümde de "Faust" adlı eserinin pedagoji (eğitim bilimi) açısından bir değerlendirilmesi yapıyor.

Kanad, bu eseri ile, Göthe gibi büyük bir kişiliğin yetişmesini

sağlayan çevresel ortamı tanıtarak, bundan, çocuk eğitimi ile ilgili bazı ilkeler ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

2. Terbiye ve Tedris Tarihi (Pedagoji Tarihi) : İlk kez 1926'da Bak^ü'de basılan bu eser, dünyada gelip geçmiş belli başlı eğitimcileri ve eğitim anlayış ve uygulamalarını tanıtmaktadır. İki ciltlik olan bu eser, 1930, 1946 ve 1963'te de basılmıştır. Her baskıda, zamanında revaçta olan eğitim görüş ve sistemlerine de yer verilmiştir. Örneğin, 1930 baskısında "Toplu Öğretim Sistemi" tanıtılmış, daha sonra bu alanda başka eserler yayımlanınca, 1946 baskısında bunlar çıkarılmış, yerine daha yeni eğitimciler konmuştur. Önsözde belirttiği üzere, özellikle ikinci cilt, yeni görüşleri öğretmenlere bildirmek amacı taşıyor. Ona göre, önemli olan, sadece eğitimcinin düşüncesi değil, toplumsal yaşama uygun bir kuşak yetiştirmenin yollarını aramaktır. Okula, çeşit çeşit üretici işin girmesini ister. Ona göre de, J. Dewey'de olduğu gibi, yeni okulda amaç, ürünlerin ekonomik değerleri değildir. Toplumsal kuvvet, toplumsal disiplin, ortak çalışmak, çıkara dayanmayan toplumsal iş görmek... gibi meziyetlerin kazanılmasıdır. (İkinci cilt, Önsöz, s. 8).

3. Muasır Terbiye Ülküleri ve Terbiyede Yenilikler : 1934'de yayımlanan bu kitapta, 1930'da ikinci baskısı yapılan "Terbiye ve Tedris Tarihi"ne girmeyen yeni eğitimcileri ve eğitim akımlarını tanıtan bir kitaptır. Daha sonraki yıllarda "Pedagoji Tarihi" kitabının yeni baskılarına buradaki konuların bir kısmını almıştır.

4. Pedagoji : İlk baskısı 1937 ve 1938'de yapılan iki ciltlik bir eserdir. 1953 yılına kadar Öğretmen Okullarında ders kitabı olarak kullanılmıştır. Klasik bir pedagoji kitabıdır. Diğer pedagoji kitaplarından ayıran en önemli özelliği, birer çağdaş eğitim ilkeleri olan şu ilkelere yer vermesi ve bunları, G. Kerschensteiner'in

"Eğitim ve Öğretim Kuramları" adlı eserindeki bir anlayışla açıklamasıdır. Bu ilkeler şunlardır : (1) Bütünlük (Totalite) ilkesi, (2) Aktüalite (Gerçeklik ya da Gerçek duruma Uygunluk, güncellik) ilkesi, (3) Otorite (Yetkecilik) ilkesi, (4) Özgürlük ilkesi, (5) Toplumsalılık (Sosyalite) ilkesi, (6) Bireysellik (İndividualite) ilkesi, (7) Etkinlik (Aktivite) ilkesi.

Bu kitabın son baskıları "Deneysel Pedagoji" adıyla yayımlanmıştır. Daha sonra da kısaltılarak "Kısaltılmış Pedagoji" adıyla yayınlanmıştır.

Bu ilkeler, bugün, böyle bir bütün ya da ünite halinde değil, belki çeşitli derslerde kırık dökük parça bilgiler halinde öğretilmektedir.

5. Ailede Çocuk Terbiyesi : İlk kez 1941'de çıkmıştır. Bu kitap, çocuk eğitimi ile ilgili bilgilerin aileye ulaşmasını sağlamıştır. Kitap, daha sonraları Bakanlıkça yeniden bastırılmıştır. Dr. Kanad, aile eğitimine çok önem verir.

6. Milliyet İdeali ve Topyekûn Millî Terbiye : Dr. Kanad'ın en özgün kitabıdır. Kanad, bu eserinde, eğitim işini, aile-okul-toplum ve devlet işi olarak görmekte ve bunun "topyekûn ulusal bir eğitim" olması gerektiğini savunmaktadır. Köyden başlayacak olan kalkınma hareketinin de "topyekûn bir kalkınma"nın da başlangıcı olması gerektiğini savunmaktadır. Bu husus da ayrı bir bildiriye ele alınmıştır.

7. Karakter Kavramı ve Karakter Terbiyesi : G. Kerschensteiner'den çevirmiştir. Klasik bir eserdir. Onun 1918'den beri üzerinde durduğu "ahlâkî karakter" konusu, bu kitapta en yetkin bir şekliyle ele alınmıştır. Eğitim bilimleri kitaplarımızın en değerlilerindedir.

8. İş Pedagojisi : E. Burger'den çeviridir. 1944'te yayımlanmıştır. İş pedagojisi ile ilgili olarak tarih, eleştiri ve kılavuzluk kısımlarını kapsamaktadır. O sırada Köy Enstitülerinde yardımcı ders kitabı olarak okutulmuştur. Daha sonra yeniden basılmıştır. Türkçede alanının tek kitabıdır.

9. Satranç Kılavuzu : 1936 yılında basılan bu kitabında yazar, boş zamanların da yararlı bir biçimde geçirilmesini amaçlamaktadır. Satrancın zihin gelişmesindeki rolünü dikkate alarak, böyle bir eseri yazdığını bildirmektedir. Ona göre, dolaylı olarak, böyle bir eser de bir eğitim kitabıdır.

10. Eğitim Sosyolojisi : 1958 yılında çıkmıştır. Emekli olduktan sonra yazdığı bu eser, onun "Eğitim Sosyolojisi" anlayışını göstermektedir. Ayrı bir bildiri ile incelenmiştir.

11. Pestalozzi : 1931 yılında Bakanlıkça bastırılmıştır. 58 sayfalık bu kitapta, büyük eğitimci H. Pestalozzi'nin çocukluğu ve okul yaşamı, gençliği, aşk dönemi ve çiftçilik yaşamı, yazarlığı, Pestalozzi ve Fransız devrimi, parlak zamanları ve ölümü anlatılmıştır.

Bu eseri niçin yazdığını önsözde şu biçimde anlatmıştır: "Temenni olunur ki, bu satırlar bize, Pestalozzi'yi sevdirmiş ve bizde ülkücü insan olmak eğilimi uyandırsın."

Kişiyi egemen olan ülkünün onun davranışlarına nasıl bir yön verdiğini bilen yazar, öğretmenlerde bir Pestalozzi ruhunun oluşması yolunda büyük çabalar harcamıştır. Derslerinde de H. Pestalozzi'nin halkçı ve öğretici niteliklerini canlı bir şekilde sergilemeye özen gösterirdi.

Ayrıca 1929'da İstanbul'da basılmış "İlk Mektep Müfettişlerine

Rehber", yine 1929'da İstanbul'da basılmış "Şiller" adlı bir eseri bulunduğu bildirilmişse de, bu eserlere ulaşamamıştır. Millî Kütüphanede de yoktur.

Sonuç

1. Dr. Halil Fikret Kanad, özellikle Cumhuriyet döneminde "Pedagoji Tarihi" ve "Pedagoji" adlı eserleriyle, dünya eğitimcilerinin geçmişten bugüne kadarki eğitim düşünce ve uygulamalarını, bu arada, çağdaş eğitim ilkelerini Türkiye'de tanıtan ve onların ileri eğitim görüşlerini yaşamı boyunca savunan bir eğitimci olmuştur.

2. Eğitim bilimleri alanında yabancı bir ülkede doktorluk unvanı almış ilk Türk eğitimcisidir. Bu kimliği ile, daha 1918'de yazdığı "Ahlâkî Karakter" ve 1923'te yazdığı "Yeni Okul" başlıklı yazılarıyla ülkemizde çağdaş eğitimi savunan ilk eğitimcilerimizden birisi olmuştur. Onun bu yazılardaki düşünceleri, Cumhuriyet döneminde okul yönetmeliklerimize girmiş ve okullarımızda uygulama alanı bulmuştur.

3. Türkiye'de ilk kez 1927 yılında Gazi Orta Öğretmen Okulu içinde bir "Pedagoji Bölümü" açılmasını sağlamış ve bu bölümün 20 yıldan daha fazla başkanlığını yapmıştır. Bu süre içinde ve daha sonraları, doğrudan ya da dolaylı olarak, binlerce pedagoji elemanı yetiştirmiş ve bunlar, Türk eğitim sistemi kadrosunda önemli görevler yüklenmişlerdir. 1940'lı yıllarda millî eğitim müdürlerinin, ilköğretim müfettişlerinin, köy enstitülerinde meslek dersleri, öğretmen ve müdürlerinin büyük bir kısmı, bu okulun ve bu bölümün mezunları idi.

4. 1937-1953 yılları arasında onun "Pedagoji" adlı iki ciltlik eseri, öğretmen okullarında ve köy enstitülerinde ders kitabı ola-

rak okutulmuştur. Ayrıca 1941 yılında yayımlanan "Ailede Çocuk Terbiyesi" kitabı da öğretmen adaylarına, öğretmenlere ve ailelere eğitim bilgileri kazandırmıştır. Böylece, o yıllarda toplumun önemli ve büyük bir kesimi, onun eğitim bilgilerinden yararlanmıştı.

5. Özgür düşünen, düşündüğünü çekinmeden söyleyen, haklı eleştirileri soğukkanlılıkla ve toleransla karşılayan kişiliği ile, genç kuşaklara örnek olmuştur.

6. Cumhuriyet ve devrim Türkiye'si için gerekli olan öğretmen tipini, çağdaş eğitim ilkelerine ve ülkemiz koşullarına göre belirlemede öncülerden biri olmuştur. Bu konuda hazırladığı proje ile, başta 1933'te toplanan "Köy İşleri Komisyonu Raporu" olmak üzere, o güne kadarki düşünce ve deneyimlerden yararlanarak Köy Enstitüleri hareketinin başlamasına katkı sağlamıştır. Fakat, 1942'deki bir uyarısı dışında onun ilkelerini savunduğu halde, kapatılmaları karşısında belirli bir tepki göstermemiştir. O, kalkınmada, ekonomik üretimden çok, toplumsal gelişme üzerinde durmuştur.

7. 1953'te öğretmen yetiştiren okulların öğretim programlarından "Pedagoji Tarihi" ve "Pedagoji" derslerinin çıkarılması üzerine dünyadaki belli başlı ülkelerin yetkili bilim adamları ile temasa gelerek, bunun düzeltilmesi yolunda tarihsel bir konuşma yapmıştır. Bugün tartışılan öğretmen kalitesinin oluşumunda, onun bu düşüncelerinin kabul görmemesinin etkisi vardır.

8. Dr. Kanad, Türkiye'de iş eğitimine olan gereksinimi ilk gören eğitimcilerden biridir. Bu konuda "İş Pedagojisi", "Karakter Kavramı ve Terbiyesi" gibi eserleri Türkçe'ye kazandırmıştır.

9. Dr. Kanad, kalkınma eğitimini, ulusal eğitim ile bir tutmuştur. O, ulusal eğitimi, bir iç temizliği yaratan doğru ve doğal bir eğitim olarak görür: Doğruluk, yardımlaşma, dayanışma duygusu, demokratlık, tevazu v.b.

10. 1928-1929 yıllarında "Hayat" adlı dergide çıkan yazıları, öğretmenleri, aydınları ve yerel yöneticileri, toplumun eğitimine yönelik etkinliklerde bulunmaya çağırmıştır.

11. Dr. Kanad, kooperatifçilik ile de ilgilenmiştir. 1930'lu yılların başlarında Gazi Eğitim Enstitüsü içinde bir kooperatif kurmuş ve kendi kitapları dahil, bazı yayınlar yapmıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü'nün öğretmeni olan H. Ahmet Aytuna ve Saffet Engin ile birlikte Türk Kooperatifçilik Cemiyetine üye olarak kaydolmuş, bu Cemiyet'in çıkardığı "Karıncı" dergisinde yazılar yazmıştır. Hatta, 1946 yılında sanıyorum, bu cemiyetin yönetim kurulu başkanlığını da yapmıştır.

12. Talim Terbiye Kurulu üyesi olarak çalıştığı 1938 yılında, okullarda, eğitim amaçlarına uygun bir biçimde çalışacak "Okul Kooperatifi" kurulması yolunda çalışmaları olmuş ve Avrupa ve Balkan ülkelerinin okul kooperatifi yasalarından yararlanarak, Talim ve Terbiye Kurulunca bir "Okul Kooperatifi Yasası" kabul edilmiştir. Bu yasa, sonradan birçok değişikliklere uğramıştır.

Dr. Kanad'ın sık sık söylediği gibi, ölümler de eserleriyle yaşamaya devam ederler. Bu nedenle, onun savunduğu düşünceler, kitap ve yazıları ile, bugün de etkilerini devam ettirmektedir.

Teşekkür eder, hepinizi saygı ile tekrar selâmlarım.

BAŞKAN – Biz de sayın hocama teşekkürler ediyoruz. Çocukluğundan başlayarak 1910'da öğrenim için yurt dışına gidişi, yurda döndükten sonra çalıştığı yerler, üstlendiği görevler, eğitimci kişiliği, eğitim görüşleri, öğretmenliğe, öğretmen yetiştirmeye verdiği önem, pedagojiye verdiği önem üzerinde bir öğrencisi olarak bize değerli büyüğümüz Fikret Kanad'ı değişik yönleriyle tanıttı. Tekrar teşekkürler ediyoruz. Ve 2. konuşmamızın konusu, Halil Fikret Kanad'ın eğitim bilimleri ve eğitim sosyolojisiyle ilişkisi, ilgisi, programdaki adıyla Halil Fikret Kanad-eğitim bilimleri ve eğitim sosyolojisi, konuşmacımız Prof. Dr. Sayın Mahmut Tezcan, buyrun efendim.

Mahmut TEZCAN – Teşekkür ederim sayın başkan, sayın Dernek başkanı, sevgili meslektaşlarım ve sevgili öğrencilerimiz, herkese sevgiler sunuyorum. Efendim Cavit Hocamız sayın Halil Fikret Kanad'ın öğrencisi olmakla bir paylaşımcılığı belirttiler. Ben de onunla bir benzer taraf aradım kendimde ve buldum da. Sayın Binbaşıoğlu, Sayın Kanad'ın Türkiye'nin ilk eğitim doktoru olduğunu söyledi. Ben de Türkiye'nin ilk eğitim bilimleri doktoruyum, sayın Kanad doktorasını yurt dışında yapmış ilk eğitim doktoru, ben de Türkiye'nin ilk ve tek eğitim bilimleri fakültesinde yurt içinde doktora yapmış ilk doktor ünvanı alan kişiyim. Bugün de onu anmak için konuşuyoruz, bu bakımdan da kendisini saygıyla selamlıyorum, anıyorum. Efendim Sayın Binbaşıoğlu, Kanad'ın eğitim bilimlerine olan genel katkıları üzerinde durdu. Ben de başkanın da belirttiği gibi eğitim bilimleri açısından Kanad'ın özellikleri ve eğitim sosyolojisi açısından, önemi üzerinde durmak istiyorum. Şimdi eğitim bilimleri üzerinde değerli hocamız bazı noktalara değindi. Ben de kısaca onun bugünkü anlamda eğitim bilimleri açısından ne gibi katkıları var, onu söyledikten sonra eğitim sosyolojisine geçeceğim. Efendim kendisi kuşkusuz

bir eğitim bilimcidir. Ama pedagojik anlamda bir eğitim bilimcisi idi. Eğitim bilimleri tabii ki onun zamanında pedagoji olarak adlandırılmaktaydı. Zaten eğitim biliminin kökeni pedagoji. Bu ad altında daha çok çocuk eğitimi yöntemleri üzerinde durulmaktaydı, pedagoji derken çocuk eğitimi yöntem ve teknikleri anlaşılıyordu. Öğrenci bakımından kapsamı biraz dar idi eğitimin, pedagoji daha sonraları eğitim biliminin gelişmesine paralel olarak bu ad yine de hâlâ kullanılıyor. Ama daha dar anlamda kullanılıyor, yani sadece çocuk yetiştirme usul ve teknikleri üzerinde durmakta ama bugün eğitim dediğimiz kavram pedagojiyi daha geniş bir şekilde ele alıyor, yani pedagojiyi de içeriyor, çocuk eğitimini de içeriyor ama sınırlarını genişletmiştir. Bir eğitim planlaması, eğitim sistemi, bir eğitim ekonomisi işte istatistik, ölçme değerlendirme gibi çok daha sınırlarını genişleterek eğitim bilimi adını almıştır. Şimdi pedagoji bu şekile dönüşünce kapsamını genişletti ve bilimsel bir nitelik kazandı. Bilime dönüşülünce tabii ki eğitim kavramı bilim şeklinde ele alınmaya başlandı. Oysa pedagoji bir teknik olarak değerlendiriliyordu. Şimdi onun pedagojik çalışmalar, bugünkü eğitim bilimlerinden şu alanları ilgilendiriyordu: Eğitim psikolojisiyle ilgilenmiştir, özellikle çocuk terbiyesi yetiştirilmesi pedagoji kitaplarında yer almıştır. Bugün buna eğitim psikolojisi diyoruz. Onun dışında öğretim yöntemleri ve müfredat programları üzerinde durmuştur. Bu da bugün eğitim bilimlerinin bir konusu olarak, uzmanlık dalları olarak yer alıyor ki Kanad'ta da bunu görüyoruz ayrı bir konu olarak. Emekli olduktan sonra yazdığı kitapta da eğitim sosyolojisiyle ilgilenmiş oluyor eğitim bilimleri olarak. Sonra eğitim tarihi, bugün eğitim tarihi hem genel eğitim tarihi hem de ül-

kemizin eğitim tarihi olarak ele alınıyor. Sayın Kanad hem Türk eğitim tarihiyle hem genel eğitim tarihiyle ilgilenmiştir ve yazdığı iki ciltlik pedagoji tarihi bugün bile hâlâ kullanılan kaynaklar arasında yer almaktadır. Efendim sonra halk eğitimi, yine eğitim bilimlerinin içerisinde yer alan dallardan birisidir. O'nun da işte köye yönelik çalışmalarında, öğretmen yetiştirme programlarında çok önemli açıklamaları var. Bu konuda değerli arkadaşımız Rifat Bey açıklamalarda bulunacaklar daha ayrıntılı olarak ondan dinleyeceksiniz bu konuyu. Eğitim felsefesi konusuyla da ilgilenmiştir. Özellikle Türk eğitim sisteminin nasıl olması gerektiği, yeni okul anlayışı, gibi konular üzerinde durmuştur. İşte Kanad eğitimin bu dallarında çalışmalar yapmış, yazılar yazmış ve Türk eğitim sistemini bu açılardan ele almış, eleştirmiş ve önerilerde bulunmuştur. Şimdi eğitimde daha geniş olarak eğitim sosyoloji açısından katkıları üzerinde durmak istiyorum.

GİRİŞ

1892 yılında Manastır'da doğan Halil Fikret Kanad, 1910'da Almanya'ya felsefe öğrenimi görmek için gönderilmiştir. Berlin ve Leipzig üniversitelerinde felsefe öğrenimi gördü. 1917'de pedagoji doktoru olarak ülkeye döndü. Doktora tezinin konusu, "Pestalozzi'nin Umumî Mektepciliğe Karşı Vaziyeti" idi. Döndükten sonra bir süre İstanbul'daki idadilerde öğretmenlik yaptı. 1923 Azerbaycan Bakü Üniversitesine gitmiş, orada üç yıl psikoloji ve pedagoji dersleri vermiştir. 1927'de Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsüne öğretmen olarak atandı. Burada öğretmenlik yapan İsmail Hakkı Tonguç ile eğitim sistemi konusunda görüş ayrılığına düştü. Georg M. Kerschensteiner'in Alman eğitim sis-

temi için önerdiği düşünceleri, İsmail Hakkı da benimsiyordu. O, bu önerilerin Türkiye'ye uygun olmadığına inanıyordu. Buna karşı savunduğu nasyonal sosyalist eğitim sisteminin etkisindeki görüşlerini daha sonra "Milliyet İdeali ve Topyekun Terbiye (1942)" adlı kitabında ele aldı. 1935'de maarif müfettişi oldu. 1936'da Talim ve Terbiye Kurulu üyeliğine atandı. Daha sonra, Gazi Eğitim Enstitüsüne dönerek pedagoji dersleri verdi. 1956 yılında buradan emekliye ayrıldı. 1974'de 82 yaşında vefat etmiştir.

I- H.F. KANAT'IN "EĞİTİM SOSYOLOJİSİ" ANLAYIŞI

Eğitim bilimleri içerisinde yer alan "Eğitim Sosyolojisi" dalı, O'nun dikkatini çeken alanlardan birisidir. Nitekim bu alanda "Terbiye Sosyolojisi" adı altında ayrı bir eser yayınlamıştır. Bu kitabın içeriğini incelemeden önce, O'nun diğer yayınlarında konuya ilişkin açıklamalarını ele almak istiyoruz.

a) Eğitim Tanımı

O'na göre eğitim, geçmişte toplum tarafından meydana getirilmiş maddî ve manevî değerleri koruyarak ona yeni değerler katarak genç kuşaklara aktarmak ve genç kuşakları bu değerlere göre yetiştirmektir.

Eğitimin özellikle toplumsal ve kültürel işlevleri üzerinde durmuştur.

b) Milliyet İlkesi ve İdeali

Ziya Gökalp'ten aldığı sosyo-politik kavram ve görüşleri, eğitim aracılığı ile uygulamaya koyarak gerçekleştirmek, onun

amaçlarından birisi idi. Ondaki anahtar kavramlar, "Milliyet ilkesi", "Milliyet ideali" (milli mefkure)dir.

O'na göre;

Milliyet ilkesi, "insan toplulukları arasında bireylerin muayyen bir zümreye mensup olma bilincidir, bireylerin millî benliklerini idrak etmesidir (1). Milliyet ideali ise, milletin selameti, bekası ve yükselmesi gayeleri etrafında düşünce, duygu ve irade güçlerinin insanın ruhunu derinden sarmasıyla oluşur. Milliyet ideali, bu biçimde her türlü gelişme olanaklarını içinde taşıyan ve bireyleri ruhen yükselten bir kaynaktır (2).

O'na göre milliyet ideali, ancak, "Topyekun" bir milli "terbiye" aracılığı ile meydana gelebilir. Fakat bazı yazarlar, onun bu tutumunu Nazi hayranlığı olarak yorumlamışlardır. Oysa ki H.F. Kanad, bu düşünceyi Türk tarihi ve Türkiye'nin mevcut sosyo-kültürel koşul ve gereksinimlerinden çıkardığını ve bütünüyle Atatürk'çü dünya görüşünün bir yorum olduğunu belirtir. O, bir Türkün hiçbir yabancidan iman ve ideoloji satın almaya gereksinimi olmadığını öne sürer. O'na göre, eğitimin en önemli amaçlarından birisi, millî ülküyü bir iman ve eylem durumuna geçirmektir.

Milletler topyekun terbiye'ye önem vermekle birlikte yine de çeşitli felaketlere uğrayabilirler. Bunun tek nedeni de idealsizliktir. Eğitimin başlıca işlevlerinden birisi de ideal doğurmaktır. İdealsiz milletler mutlu olamazlar. Öyle ise eğitim, yüksek bir gaye etrafında düşünce duygu ve irade birliği olan "Millî ülküyü" ortaya çıkarmalı ve bunu yaymalıdır. Bu iş için ilk görev aileye düşmektedir. Nedeni ise, ilk toplumsallaşmanın ai-

lede başlamasıdır. Millî bilincin kaynağı, yine ailedir. Aile derken de en az dış etkilere açık olan köy ailesidir. Öyle ise hedef, köy olmalıdır. Çünkü toplumumuzun kökü köydedir.

Z. Gökalp ve Baltacıoğlu'nun modern toplumlarda temellerini dinden alan ahlakî değerlerin yerine, bilime dayanan lâik ahlâkın geçtiği biçimindeki görüşlerini yineler (3).

Kanad, söz konusu idealin halka ve genç kuşaklara aşılmasında, G. Tarde'in üzerinde durduğu telkin ve taklit'in özellikle önemli rol oynadığı görüşündedir. Ona göre milliyet ideali gibi toplumsal bilinç ve düşünceleri çocuklara kuramsal olarak aşılacak zordur. Bunun için, etkili olan yöntem, toplumsal bilinci yaşatarak telkin etmektir (4).

Türkiye'deki azınlıkları, Türk birliğini bozan ve idealin yerleşmesine engel olan nedenler arasında görmüştür. Onların bünyeden uzaklaştırılmalarını zorunlu ve yararlı bulacak kadar Ziya Gökalp'in ve Cumhuriyet'in Türklüğünü ırkçılığı andıran bir çizgiye getirir (5).

Kanad, bu görüşlerinden dolayı, Fay Kirby tarafından Almanya'daki Nasyonal Sosyalist görüşlerin, Rus Komünizmi'ne karşılık doğruluğunun ve üstünlüğünün Türkiye'deki bir savunucusu olarak değerlendirilmiştir. O, şöyle der: "Almanya'da hâkim olan Nasyonal Sosyalist görüşleri eğitim meselelerine Kemalizm görüşünün aynı gibi gözükecek şekilde adapte etmesi olmuştur... Eserin adındaki "Topyekun" terimi bile bir Nazi terimidir."(6).

Kanad, sonradan iş pedagojisi isimli kitabı çevirdikten ve 1950'li yıllardan sonra yayınladığı eserlerinde temelde Kerschesteiner'in iş okulu anlayışında Türk eğitiminin şekillenmesi

gereği üzerinde durarak önceki doktriner görüşlerini oldukça törpülemiştir (7).

c) Aile

Millî ve toplumsal eğitimin, öncelikle ailede başladığını kabul eder. Aile bir milletin temelini oluşturur. Aile sistemi sağlam olan milletler, uzun süre rahatça yaşarlar. Aile toplumsal ve millî ruhu kendi yapısı içinde yaşatmayı başarabilirse, çocukların terbiye ve eğitime de başarılı etkisi olur. Ailelerin gösteriş, para, şöhret, eğlence ve kumar içine düşmeleri, yabancı milletlerin geleneklerini taklide yeltenmeleri, o ailelerin yetiştirecekleri çocuklarda toplumsal ve millî bilincin zedelenmesine yol açtığını ileri sürer.

Çocuğun ana dilini, vatan sevgisini, yardımlaşmayı, millî bilinci ailede kazanması gerektiğini, okulun ise bu duyguları sağlamlaştırmak için elinden gelen gayreti göstermesi gerektiğini ileri sürer.

Ailede çocuğun eğitimi ile uğraşanların her zaman bilgili ve meslekten yetişmiş kişiler olamayacağını, böylece, ailelerde sevgi ve iyi niyetle terbiye verilmeye çalışılacağını vurgular.

d) Okul

Ailede eksik ve yetersiz kalan hususlar okulda tamamlanmaktadır. Okul, bilgi ve terbiyeyi sistemli ve planlı bir biçimde verirken, ailede verilen eğitim, sistemden ve plandan uzaktır. Okulda iyi eğitim görmüş öğretmenlerin çocukların sağlam kişilik geliştirmelerini sağlayacağını belirtir. Okullar, millî terbiyeyi güçlendirmek ve bireylerin toplumsallaşmasını sağlamak bakımından aileye göre üstündür. Okulun çocuğa vereceği gayeleri şu beş ana noktada toplar (8).

- a) Okullar, devlete ve millete olgun vatandaşlar yetiştirmeye çalışır.
- b) Çocuğu, sistemli ve planlı olmaya alıştırır.
- c) Çocuğa hak, adalet ve yasa düşüncesini aşılır.
- d) Çocuğu çalışmaya ve görevlerini tam yapmaya alıştırır.
- e) Çocukta toplumsal ruhun uyanmasına yardım eder.

Okulun bu amaçları yanında en önemli ve birinci amacının ise, çocukları yetiştirirken onları millî terbiye ve ruhla bütünleşen bir ideale göre yetiştirilmesinin gerekliliği üzerinde ısrarla durur.

e) Köy, Köy Kalkınması ve Köy Öğretmeni

H. Fikret Kanad, yoğun olarak "Köy" üzerinde odaklaşmıştır. Köyün sosyo-kültürel durumu, köy kalkınması, köye göre eğitim, köy öğretmeni, köy öğretmenini yetiştirecek okul modeli gibi konularla ilgilenmiştir.

Köy üzerinde durmasının nedenlerinden birisi, nüfusun çoğunluğunun köyde yaşaması (O'nun zamanında) ve Türk kültürünün en iyi korunduğu yerlerin köy olmasıdır. Köyü kalkındırırken özelliklerinin bozulmaması gerekir. Köye götürülecek işlerin köyün yapısına ters düşmemesi gerekir. Özellikle köyün kültür ve inançlarına dikkat edilmelidir. Yoksa köye zarar verilmiş olur. Köye getirilecek eğitim modeli, köyün inanç sistemine ters düşmemeli ve köyün maddî yapısını etkilemelidir. Bu bağlamda yeni bir köy öğretmen okulu ve köy öğretmeni önerir.

f) Köy Öğretmeni

O'na göre, öğretmen okulları, kentlerden uzak yerlerde, doğanın kucağında yapılmalıdır. Bu okulların tarım yapmaya uygun

geniş toprakları olmalıdır. Bu topraklar bağ ve bahçe tarımına ve hayvancılığa uygun olmalıdır. Okulda çeşitli iş atelyeleri bulunmalıdır. Okul binaları sağlam, mazbut ve gereksinime uygun olarak inşa edilmelidir. Okul yöresinde öğretmen evleri de yapılmalı. Öğretmen öğrenci yakınlaşmasına önem verilmelidir. Öğretmen okulunun çevresinde bakımsız köyler bulunmalı ki, o köylerin imar işlerinde öğretmen okulu önderlik yapmalıdır.

H.F. Kanad, köylerin eğitim sorununu çözmek için, "Köye göre öğretmen" yetiştirilmesi düşüncesinin önderlerindedir. Köye gidecek öğretmen köyü iyi bilecek, köyü sevecek, köyün değerlerine ters düşmeyecek, her konuda bilgili olacak, bu bilgilerini köyün kalkınmasında kullanabilecek kapasitede olmalıdır.

Köy Enstitülerinin değil, fakat köye göre öğretmen sorununun bilinçli öncüsü H.F. Kanad'dır denilebilir. Zamanındaki ilköğretmen okullarının, köye göre öğretmen yetiştirebilecek düzeyde olmadıklarını, bu okulların yeni baştan düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. İleri sürdüğü yeni öğretmen yetiştirme sistemi, daha sonra kurulan Köy Enstitülerinde kısmen gerçekleştirilmiştir.

g) İş İlkesi ve Köy Enstitüleri

Köy Enstitülerinin kuruluşundaki uygulamalar sırasında iş ilkesinin yanlış anlamalara yol açmaması gerektiğini ileri sürmüştür.

O'nun öngördüğü eğitim modelinde bütün bilgiler iş ilkesine dayanacak, gerçek yaşamla ilgili olacak, ilgi ve gereksinim ön planda yer alacaktır. Ancak, burada iş, bir öğretim yöntemi olarak kullanılacaktır. Hiçbir zaman iş, bir amaç olmayacaktır. Maddî iş (üretim) bu okullarda katiyyen amaç durumuna getirilmeyecektir.

Eğer böyle olursa, "aracın amaç olması" gibi aşırı bir anlayış kendini gösterir ki, bu bizim anlayışımıza ters düşer" der (9).

Bu eğitim anlayışı, H.F. Kanad'ın, liberal karakterli iş okulu akımının etkisinde olduğunu gösterir. Özellikle Marksist karakterli ortaklaşa üretim ve politeknik okul anlayışını reddeder. Onun eğitim anlayışı, G. Kerschenstuner, H. Gaudig, O. Scheibner gibi iş eğitimcilerinin etkisindedir. Okulu ise, H. Leitz, G. Wyneken ve P. Gehep gibi "Kır Eğitim Yurtları"nın etkisindedir. Bu okul modeli, iş pedagojisi temellerine göre kurulmuş bir okuldur. Kır Eğitim Yurtları, çağın büyük kent kültürüne (Asfalt kültürü) ve onun ortaya çıkardığı yozlaşma ve yabancılaşmaya karşı duyulan tepkinin eseridir. H.F. Kanad, bu okul modelini savunurken, onu doğuran koşulların Türkiye'de mevcut olmadığını bilincindeydi. Bunun için bu okula değişik bir amaç vermeyi uygun buldu ve ülkenin (köy) kalkınmasının cazibe merkezi olmasını istedi (10).

Kanad, Kerschenstuner'in okulları iş pedagojisinin ilkelerine dayanarak, kitleye karakter terbiyesi veren kurumlar haline getirmek anlayışını çok benimser. Zaten Kerschenstuner da, temelde, Pestalozzi'nin sosyal pedagojik ve iş eğitimi görüşlerinin 20. yüzyıldaki devamcisıdır. O'na göre iş okullarının karakteristik niteliğini, özellikle, "pedagojik iş"te aramak gerekir. Pedagojik işin niteliği, çocukların istidatlarını ve iradelerini geliştirmeye yönelik olmasıdır. Ayrıca, karakter eğitimini her şeyden üstün tutan bir okuldur. Kurulmasını önerdiği yeni öğretmen okullarıyla hedeflenen köy kalkınması davasına ekonomik yönden değil, daha çok, kültürel açıdan yaklaşır. Köy çocukları, ruh bakımından, millî ve toplumsal ve kültür değerlerine önem verilmesi bakımından eğitilecektir. Yani, öğretmenleri, köyün manevî kalkınma davasının araçları biçiminde değerlendirmektedir.

O, Köy Enstitülerini, sadece, karakterli, becerikli ve kültürlü öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan bir okul olarak görmektedir. Bu okulda, öğrencinin çeşitli işlerde çalışmasını, amaca ulaşmak için araç olarak görmektedir. İş okullarında bile işin, hiçbir zaman amaç olmadığını, sadece çocukların ilgi ve yeteneklerini geliştirerek onların ahlâklı ve kişilikli vatandaşlar olarak yetiştirmelerinde bir araç olacağına dikkati çekiyor.

Köy Enstitüleri konusundaki kaygılarını da dile getirmiştir. O'na göre en büyük tehlike "Amacın ortadan kalkarak aracın amaç biçimine dönüşmesidir". Köy Enstitülerinin propagandası yapılırken, bu okulların bütün gereksinimlerinin öğrenciler tarafından yerine getirildiği, böylece, asıl amacın üretime dönüştüğü düşüncesine karşı çıkmıştır. O'na göre, doğrudan yararı olan konuların her şeyden üstün tutulması zararlı ve Enstitülerin ruh ve yapısına ters düşen düşüncelerdir. Bunlar hiçbir zaman egemen düşünceler olmamalıdır. Enstitülerde görev alanların, bu düşüncelere kendilerini kaptırmamaları gerekir. Aksi durumda, bu enstitülerin kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmeden soysuzlaşıp sönmeye mahkum olacaklarını belirtir. Örnek olarak Pestalozzi'nin halkı çalıştırarak eğitmeyi amaçlayan çiftliği gösterir. Burada, eğitimde üretimin amaç edilmesinin mutlaka başarısızlıkla sonuçlanacağını, kültür ve terbiyeye ağırlık verilmesi gerektiğini savunur.

Bu konuda şöyle der: "Köy Enstitülerinde her şey ikinci plana atılabilir, fakat yarınki köy öğretmenlerinin fikir istidatlarını, ideallerini, ahlâk ve karakterlerini yaratıcılık ve teşebbüs kabiliyetlerini asla ikinci plana atamayız. Enstitülerin ağırlık merkezini daima müstakbel öğretmen namzetleri teşkil edecek ve her şey, -tarlalar, ağaçlar, bağlar, bahçeler- bunların etrafında birer ders ve terbiye vasıtası olarak kullanılacaklardır (11).

Öğretmenin Nitelikleri

Atatürk devrimlerinin ülkenin çoğunluğuna benimsetilmesi gerekmekte idi. O zaman Cumhuriyetin ilk yıllarıydı ve toplumun temelini köyler oluşturmaktaydı. Bu nedenle yeni Cumhuriyetin ilkelerini temele indirmek, aşılacak, sevdirmek gerekmekteydi. Bu iş ancak öğretmenlerle gerçekleştirilebilirdi. Öğretmenlerin ise, aktif bir eğitimle toplumsal ve ahlâkî yönden donanmış yeni bir sistemle yetiştirilmeleri gerekli idi. Bir eğitim kurumunda öğretmenlerin görevi sadece öğretmek değil, öğrencisine ve çevreye iyi birer örnek olmaktır. Bunun için O, iyi bir öğretmende bulunması gerekli nitelikleri şöyle sıralamıştır: Öğretmenler: (12)

- Pürüzsüz milliyetçi ve halkçı olmalıdırlar.
- Karakterli ve temiz olmalıdırlar.
- Sabırlı ve soğukkanlı olmalıdırlar.
- Görev ve sorumluluk bilinci güçlü olmalıdır.
- Mütevazî olmalıdırlar.
- Fakir ve zengin çocuklar arasında bir fark gözetmeyecek karakterde olmalıdır.
- Takip düşüncesi olmalıdır.
- Giyimleri yönünden doğal olmalılar. Gereksiz ve anlamsız süslenmelerden çekinmelidirler.
- Okuttukları dersin ehli olmalıdırlar.

h) Toplumsal Çevre

Toplumsal çevre de önemlidir. Toplumsal çevrenin düzenlenmesinde birinci derecede devlet ve belediyeleri sorumlu

tutar. Onlar, alacakları önlemlerle, çıkaracakları yasalarla toplumsal çevreyi denetleyebilirler. Ekonominin düzensiz olduğu, kültür etkinliklerinin ideolojinin emrinde ve hizmetinde olduğu, sokakta anarşistin ve eşkıyanın sözünün geçtiği bir yerde millî terbiyenin ve devlet otoritesinin mutlaka bozulacağını ve vatandaşların mutsuz bir kitle olacağını öngörür. Çocuklarımıza sağlam bir millî, ahlâkî, toplumsal eğitim verilmek isteniyorsa, toplumsal çevrenin düzenlenmesi ve denetim altında tutulması gerekir. Bunun için şu önerilerde bulunur :

- Okuma odaları ve kent kitaplıkları kurulmalı.
- Halk evleri, daha çok, halkın dolaştığı ve gezdiği çevrelerde açılmalı.
- Gençlerin, çeşitli spor ve kültür kulüplerine girmeleri, üye olmalarının sağlanması.
- Belediyeler, sinema, tiyatro, eğlence yerlerini sürekli denetimde tutmalıdır.
- Devletin ayrıca, işsizliği önlemesi gerekir.

Çünkü, işsizlik kadar insanları kötülüğe sürükleyen, ruhlara her türlü millî ve toplumsal duyguları yok eden başka bir tehlikenin olamayacağını belirtir.

Yaygın eğitim araçlarının da millî terbiyedeki rolleri üzerinde durur. Yöneticilerin, bireylere örnek olabilecek yönde ideale uygun biçimde hareket etmelerinin ve temsillerle, yazıyla, sözle, radyo ve sinema gibi yayın araçlarıyla ideali sevdirmeye çalışmalarının, milliyet idealinin topyekun terbiye halinde idrakinde etkisi vardır. Eğitim anlayışında temel olarak özgürlük ve kendi kendine yönetim ilkelerini savunan Kanad, milliyet idealinin aşılması uğ-

runa, ideale zıt ve yabancı düşünceler taşıyan bireylerin ve yayın araçlarının yöneticilerce men edilmesini savunur.

"TERBİYE SOSYOLOJİSİ" İsimli Eserin İçeriği

O'na göre terbiye sosyolojisi (13) (Kitaba yazdığı önsözde) çocukların eğitimini etkileyen çeşitli toplumsal etmenleri inceleyen bir daldır. Bu dal, kasıtlı olmayan (çocuğun çeşitli izlenimlerin etkisi altında kalmasıdır) birçok eğitim sorunları üzerinde araştırma yapmaktadır. Bu kitap, öğretmenlere, okulların birer öğrenme ve öğretmeden çok, birer eğitim yuvası olduğu bilincini vermelidir diyor.

Kitapta bir bölüm "Sosyal psikoloji"ye ayrılmıştır. Sosyal psikolojinin önemi üzerinde durmaktadır. Yığın ve grup psikolojisi, oyun ele alınmıştır.

Sonra, okul, bir toplumsal örgüt olarak ele alınmıştır. Burada öğretmen-öğrenci ilişkilerine yer verilmiştir. Ayrıca sınıf iklimi ele alınmış, otokratik ve demokratik düzen incelenmiştir.

İkinci bölüm, "Öğretim yöntemleri"ne ayrılmıştır. Bu konu, (sosyoloji faktörü olarak) diye parantez içinde belirtilmiş: Aslında bu konu, eğitim sosyolojisinin dışındadır. Aktif yöntem, iş okulu yöntemi ve edilgen yöntem konuları ele alınmıştır. Bireysel çalışma ve grupla çalışma teknikleri de incelenmiştir.

Kitabın içeriğinden anlaşılacağı gibi daha çok Mikro eğitim sosyolojisi (okul ve sınıfı ele alan yaklaşım) ele alınmıştır. Makro eğitim sosyolojisi yaklaşımı ise daha çok, "Milliyet İdeali" isimli kitabında yer almıştır.

II- H.F. KANAT'IN EĞİTİM BİLİMLERİNDEKİ YERİ

Kendisi bir eğitim bilimcisidir. Eğitim bilimleri, onun zamanında "Pedagoji" olarak adlandırılmakta idi. Bu ad altında

daha çok çocuk eğitimi yöntemleri üzerinde durulmakta idi. Pedagoji, daha sonraları "Eğitim" biçimine dönüşünce, kapsamını daha çok genişletti ve bilimsel bir nitelik kazandı. Oysa pedagoji, bir teknikti. O'nun pedagojik çalışmaları, yapıtları, bugünkü eğitim bilimlerinden şu alanları ilgilendiriyordu :

- a) Eğitim psikolojisi.
- b) Öğretim yöntemleri ve müfredat programları.
- c) Eğitim sosyolojisi.
- d) Eğitim tarihi.
- e) Halk eğitimi.
- f) Eğitim felsefesi.

Eğitimin bu dallarında çalışmalar yapmış, yazılar yazmış ve Türk eğitim sistemini bu açılardan ele almış, eleştirmiş ve önerilerde bulunmuştur.

SONUÇ

H.F. Kanad, Türk eğitim tarihinde adı geçen önemli eğitimcilerimizden birisidir. O, bir düşünce ya da kuram geliştirmiş bir düşünür, kuramcı olmamakla birlikte, Türk eğitim sistemiyle geniş ölçüde ilgilenmiş, eleştirmiş ve önemli önerilerde bulunmuştur. Pedagoji niteliğindeki eğitim bilimini, Batı eğitimcilerini toplu olarak ilk kez Türkiye'ye tanıtan bir eğitimcimizdir. Çünkü O, yüksek öğrenimini ve doktorasını Batı'da yapmıştı. Türkiye'de yaşadığı dönemin gereksinimlerini gözönüne alarak değerli öneriler ileri sürmüştü, çok sayıda öğretmen yetiştirmiş iyi bir akademisyendi. Türk eğitim tarihi içinde yerini almış önemli eğitimcilerimizden birisidir. Efendim teşekkür ediyorum.

NOTLAR

1. Kanad, H.F.: Milliyet İdeali ve Topyekun Millî Terbiye, s. 35.
2. Kanad, H.F.: a.g.e., s. 35.
3. Kafadar, O.: Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma, s. 274.
4. Kanad, H.F.: a.g.e., s. 60-63, s. 143.
5. Kanad, H.F.: a.g.e., s. 68-69, Kafadar, O.: a.g.e., s. 277.
6. Kirby, F.: Türkiye'de Köy Enstitüleri, s. 330.
7. Kafadar, O.: a.g.e., s. 278.
8. Kanad, H.F.: a.g.e., s. 147.
9. Kanad, H.F.: a.g.e., s. 177.
10. Akyüz, Hüseyin: Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları, s. 142.
11. Kanad, H.F.: a.g.e., s. 182.
12. Kanad, H.F.: a.g.e., s. 160-161.
13. Kanad, H.F.: Terbiye Sosyolojisi.

KAYNAKLAR

- Ana Britannica, Cilt 12, Halil Fikret Kanad maddesi.
Corğafyanın Tedris Usulü, Ankara 1927.
Goethe, İstanbul 1929.
İlkmektep Müfettişlerine Rehber, İstanbul 1929.
Shiller, İstanbul 1929.
Muasır Terbiye Ükûleri ve Terbiyede Yenilikler, İstanbul 1934.
Pestalozzi, Ankara 1936.
Satranç Kılavuzu, Ankara 1936.
Pedagoji, Cilt 1, 2 Ankara 1938.
Goethe ve Faust, İstanbul 1940.
Milliyet İdeali ve Topyekun Millî Terbiye, Ankara 1942.
Ailede Çocuk Terbiyesi, Ankara 1947.
Lise Öğretmen Okulu ve Ortaokulların 1947 Bütçesinde Yapı, Esaslı Onarım İhtiyaçları, Ankara 1947.
DeneySEL Pedagoji, Cilt 1, 2 Ankara 1951.
- Kerschensteiner, G. Karakter (Kavram ve Terbiye) Çev. H.F. Kanad, Ankara 1954.
Pedagojinin Tekâmülü ve Pedagoji İlmi, Ankara 1955.
Terbiye Sosyolojisi, Ankara 1958.
- Kirby, Fay Türkiye'de Köy Enstitüleri, Ankara 1962.
Pedagoji Tarihi, 1. Cilt, İstanbul 1963.
Pedagoji Tarihi, 2. Cilt, İstanbul 1963.
Kısaltılmış Pedagoji, Ankara 1966.
- Burger, Eduard İş Pedagojisi (Çev. H.F. Kanad) Ankara 1976.
Cicioğlu, Hasan "Halil Fikret Kanad", Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri, Unesco Yayınları, Ankara 1987.
- Akyüz, Hüseyin Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, İstanbul 1991, M.E.B. Yayınları, No: 2320, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi : 575.
- Kafadar, Osman Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma, Ankara 1997, Vadi Yayınları : 62.
- H.F. Kanad "Yeni Okul", Çağdaş Eğitim, Sayı 270, Kasım 2000, s. 16-20.

BAŞKAN – Biz de sayın Tezcan'a teşekkür ediyoruz. Değerli konuşmacımız ilk eğitim doktorluğu ile aynı özelliği taşıdığını belirtti Halil Fikret Kanad'la. Bugünkü anlamda eğitim bilimleriyle olan ilişkisi, eğitim sosyolojisi ve alt konular olarak da millet, milliyet, ideal, aile, ahlâk, iş okulu, köy kalkınması, köy öğretmeni, öğretmen yetiştirme üzerinde, öğretmen nitelikleri üzerinde durdu ve Halil Fikret Kanad'ın eğitim kuramcısı değil, eğitim uygulayıcısı olduğunu, aldığı öğrenimin bir gereği olarak, ülkemizde, yurdumuzda eğitimin değişik dallarıyla eğitim bilimleriyle birlikte yayılmasına eğitimci olarak, öğretmen olarak hizmetlerde bulunduğunu vurguladı. Teşekkürler ediyoruz. Ve efendim daha genel bir konu, konumuz Halil Fikret Kanad ve halk eğitimi. Konuşmacımız Doç. Dr. Sayın Rifat Miser genç arkadaşımız. Buyrun.

Rifat MİSER – Teşekkür ederim, Sayın Başkan, değerli katılımcılar. Ben Halil Fikret Kanad'ın halk eğitimini kavrayışını önce genel olarak vermek istiyorum. Daha sonra halk eğitimine ilişkin düşüncelerinden somut örnekler de vereceğim. Halil Fikret Kanad'ın halk eğitimine ilişkin düşüncelerini açıklamak için sanıyorum öncelikle onun eğitim ve öğretim kavramları arasında nasıl bir ayırım yaptığını bilmek gerekiyor.

Giriş

Halil Fikret Kanad'ın eğitim ve öğretim kavramları arasında nasıl bir ayırım yaptığını bilmek, halk eğitimine ilişkin düşüncelerinin anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Eğitim ve öğretim kavramlarını nasıl anlamlandırdığını ve birbirinden ayırdığını, iki ciltten oluşan ve farklı basıları bulunan "Pedagoji" adlı kitaplarında görmek olanaklıdır. Bu kitapların basıları arasında içerik açısından bazı farklılıklar bulunmaktadır. Eğitim ve öğretim kavramlarının en açık tanımı, "Pedagoji" adlı kitabının birinci cildinin 1945 yılında yapılan 3. basısında görülmektedir. Halil Fikret Kanad (ss: 6-7) bu kitapta şöyle demektedir:

"Öğretim etkinliği, tasarım hayatının, düşüncenin gelişmesine yardım eder. Eğitim etkinliği ise iradeyi kuvvetlendirmeye çalışır... Öğretimle eğitimin, düşünce ile iradenin birbiriyle ilişkisi vardır. Fakat bu ilişki her vakit sıkı ve samimi değildir. ... irade eğitimine ikinci derecede önem veren pedagoglar okulları birer 'öğrenme ve öğretme' kurumu haline sokmuşlar ve insanlığı yüzyıllarca anlakçılığın dar ve zararlı çemberi içine almışlardı... Demek oluyor ki insanların zihin kuvvetlerini öğretim yoluyla geliştirirken irade ve ahlâk yeteneklerini de eğitim yoluyla kuvvetlendirmek icap etmektedir"

Burada ve diğer yazılarında açıkça görüldüğü üzere, Halil Fikret Kanad eğitim kavramını; irade, ahlâk ve karakteri geliştiren çabalar olarak tanımlamaktadır. İstendik davranışların ortaya çıkmasında salt bilgi kazanmayı yeterli görmediği için, öğretmenlerin görevinin "yalnız bilgi maharet kazandırmaktan ibaret" olmadığını, öğrencilerin karakterlerini de kuvvetlendirmekle görevli olduklarını ve bu yüzden öğretmenlerin aynı zamanda "eğitken" olmalarını, öğretimin de "eğitsel öğretim" olmasını önem görmektedir (1966, s. 35).

Fakat, öğretimin eğitsel, öğretmenlerin eğitken olmaları yetmez; çünkü, "..genç neslin eğitimi üzerinde etki yapan yalnız öğretmen veya eğitken dediğimiz pedagoglar değil, ana ve baba başta olmak üzere, kardeşler, arkadaşlar, din adamları, okul arkadaşları, gençlik grupları, sosyal teşekküller de etki yapmaktadır" (Aynı, s.1). Dolayısıyla "sosyal çevrenin engin denizinde temelli örgütler ve düzeltmeler yapılmadıkça okullarımızın olumlu çalışmaları her vakit verimsiz kalacaktır" (Aynı, s. 157).

Halil Fikret Kanad'ın eğitimi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olarak ikiye ayırdığı görülmektedir. Halil Fikret Kanad'a (1945, s. 8) göre;

Yetişkin neslin bir plan dahilinde gençlere tesir yapmasına örgün eğitim denilir. Eğitim kurumları ve eğitim teşkilâtları buna dahil olduğu gibi küçük çocukları yetiştiren aile eğitimi de bu kısma dahildir.

Buna mukabil muayyen bir plân takip edilmediği halde insanların genç nesil üzerinde tesir yapmasına yaygın eğitim denilmektedir. Çocuğun hayat çalkantısı içinde, yani arkadaşları ve sosyal çevre içinde bir çok tesirler altında kalması bu cümledendir.

Burada tanımlanan örgün eğitim kavramının, "Kısaltılmış Pedagoji" adlı kitabında "amaçlı eğitim", yaygın eğitim kavramının ise "amaçsız eğitim" olarak ifade edildiği de görülmektedir. Anılan kitapta, eğitim etkinliklerinin yalnız amaçlı faktörlerle yetinemeyeceğini; çünkü insanlara içten şekil veren, insanları eğiten ilk kuvvetlerin daha çok amaçsız eğitim etmenleri olduğunu söylediği görülmektedir (1966, s. 2).

Halil Fikret Kanad'ın halk eğitimine ilişkin görüşlerinin temelinde işte bu "yaygın eğitim veya amaçsız eğitim" olarak tanımladığı kavramlar bulunmaktadır. Ona göre, eğitimin konusunu "büyümekte ve gelişmekte olan çocuk teşkil eder" (1945, s. 8). Yetişkinler eğitimin doğrudan konusu değildirler; fakat "içtimai havayı temiz tutmak için" ve "genç nesle fena telkinler yapılması ihtimali karşısında" yetişkin neslin de hayatını organize etmek gerekir. Çünkü, "okul eğitimiyle çevrenin eğitimi birbirini

tamamlayan iki önemli ögedir. Bunlardan birinin savsaklanması, muhakkak diğlerinin zararınadır." Bu yüzden, okul eğitiminden en üst düzeyde yararlanmak için "yetişkin kuşağın eğitime de özen göstermek" gerekir (1928, s. 1). Bir başka deyişle çocuk ve gençlerin irade, ahlâk ve karakter gelişimini olumsuz etkilememesi için yetişkinlerle ilgilenmektedir. Bu ilgilenmenin odak noktasını sosyal çevrenin iyileştirilmesi oluşturmaktadır.

Sosyal Çevrenin İyileştirilmesi

İnsan ve toplum hayatının temeli öğrenmedir. Bu yüzden hiçbir devlet vatandaşlarının öğrenmesini rastlantıya bırakmak istemez. Rastlantıya bırakılmayan, önceden planlanan kasıtlı öğrenme etkinliklerine eğitim denilmektedir. Fakat insan ve toplum hayatının temeli olan öğrenmelerin çoğu hayatın içinde, rastlantılara bağlı olarak gerçekleşir. Hayatın içinde, rastlantılara bağlı olan öğrenmeler toplumca onay görmeyen davranışlar da olabilir (Miser, 99, s. 2). Hayatın içindeki öğrenmelerin "istendik" olmamasından ötürü, eğitim sürecindeki öğrenmelerin etkisiz kalması, davranışa dönüşmemesi olasıdır. Örneğin insan eğitim sürecinde barışçı, özverili, dürüst olmanın gerekliliğini öğreniyor ama hayat içinde "başarılı, saygın, gönençli" olmanın yolunun şiddete, bencilliğe, dolandırıcılığa dayandığını görüyorsa eğitimin başarılı olması güçleşir. Halil Fikret Kanad, amaçsız eğitim veya yaygın eğitim olarak tanımladığı sosyal çevrenin istendik davranışlar üretecek biçimde düzenlenmesine kitaplarında ve makalelerinde önemlice bir yer vermektedir. Bir başka deyişle rastlantısal öğrenmelerin de "istendik" olması için sosyal çevrenin iyileştirilmesini gerekli görmektedir.

Günümüzde yaygın eğitim kavramı ülkemizde amaçlı, planlı, kasıtlı bir süreç olan halk eğitimi ve yetişkin eğitimi kavramlarının eşanlamlısı olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden Halil Fikret Kanad'ın yaygın eğitim tanımına katılmak olanaklı değildir. Fakat toplumsal çevrenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi bugün de halk eğitimi sisteminin temel sorumluluklarından biridir; sosyal çevreyi barışı, demokrasiyi, katılımcılığı, kalkınmayı olumlu yönde etkileyecek niteliklere kavuşturmak yönünde pek çok halk eğitimi etkinliği yapılmaktadır. Demokrasi eğitimi, ana-baba eğitimi, barış eğitimi, beslenme ve sağlık eğitimi, toplum kalkınması, toplum eğitimi gibi çalışma konuları ve yöntemleri bunlardan bazılarıdır. Halk eğitimi insanların duyarlılığını, eleştirel farkındalığını, özgüvenini, girişimciliğini artıracak sorun temelli çalışmalarla bu görevini yerine getirmektedir.

Eğitim sisteminin "iyi insan, iyi yurttaş, iyi üretici ve tüketici" yetiştirmek amacı ile toplumsal davranışların örtüştüğü durumlarda toplumsal çevrenin eğitimi olumsuz etkilemesi söz konusu olmaz. Fakat "kulun vatandaşa ümmetin ulusa" dönüşmesine çalışıldığı Cumhuriyetimizin ilk yıllarında ya da hızlı bir kentleşme, sanayileşme sürecinin yaşandığı ve bu yüzden yoğun değerler çatışmasının, değer bozulmasının yaşandığı günümüzde toplumsal çevrenin eğitimin konusunu oluşturan "davranış"a etkisini dikkate almadan okul sisteminin başarılı olacağından fazla umutlu olmamak gerekir. Bu noktada Halil Fikret Kanad'ın amaçsız eğitim ya da yaygın eğitim kavramları ile ifade ettiği düşünceleri ve yaklaşımı, günümüzde "iyi insan, iyi yurttaş, iyi üretici ve tüketici" yetiştirme amacını gerçekleştirebilmek açısından önem taşımaktadır.

Halil Fikret Kanad'ın, sosyal çevrenin insan davranışlarına etkisine ilişkin olan ve yıllar öncesinde, farklı kültürel ve toplumsal koşullar, heyecanlar içinde yaptığı değerlendirmelerin, önermelerin çoğuna bugün katılmak olanaklı değildir; hatta bu yöndeki değerlendirme ve önermelerin bazıları günümüzde anti-demokratik de bulunabilir. Fakat "çevre etkileri", bugün de insan davranışlarını derinden etkileyen "eğitsel güçler"den biridir ve eğitimcilerin bu güce karşı daha duyarlı olmasına gereksinim vardır. Eğitimcilerin bu yöndeki çabalarında, Halil Fikret Kanad'ın yaklaşımı, geliştirilmesi gereken değerli bir örnek olabilir.

Halil Fikret Kanad'ın sosyal çevrenin iyileştirilmesinde önderlik, kitle iletişim araçları, örgütlenme ve köy öğretmenliğine birer halk eğitimi etmeni olarak vurgu yaptığı gözlenmektedir.

Önderlik

Önderler düşünceleri ve davranışları ile halkı etkileyen, örnek alınan insanlardır. Halk eğitimi çalışmalarında yerel önderlerden sıklıkla yararlanır. Halil Fikret Kanad, birer resmi önder olan devlet memurlarının, belediye başkanlarının davranışları ile; "halk arasında, ellere verirler talkını kendileri yutarlar salkımı nevinden yıkıcı ve öldürücü bir zihniyetin yaşamaması" için halka olumlu örnek olmalarını önermektedir. Örneğin şöyle demektedir:

.. devletin yüksek memur ve ailelerinin muhitlerine hakiki asalet, sadelik ve tevazu örnekleri vermesi çok önemli ve müspet faaliyetlerdendir. Mesela birgün devletin en büyük bir memuru basma entari giyen karısını koluna takmalı, pazar yerine gitmeli,

patates, domates ve fasulyesini almalı ve ağır değilse bizzat taşıyarak eve dönmelidir.. ..Vilayetlerde, kazalarda ve nahiyelerde büyük devlet memurları ve aileleri muhitlerine aynı şekilde örnek olmalıdır. (1942, s. 137)

.. kasabalara ve şehirlere .. tek kelime ile büyük hayat okulları adını verebiliriz. .. Halkı medenileştirmek görevini üzerine alan otorite kuvvetleri ve belediyeler büyük serbest okulun öğretmenleri sayılır. .. Şehir halkını medenileştirmek için .. Birinci şart, kanun kuvvetiyle vatandaşları medeni görevlerini yapmağa alıştırmak ve bunda hiçbir gevşekliğe ve hoşgörüyeye meydan vermemektir. Bu, medenileşmenin alfabesidir, zor kuvvete dayanan birinci adımdır. .. Bundan sonra halkın alıştığı şeyleri kendiliğinden ve severek yapması devri gelir (1966, ss: 158-160).

.. çevrenin eğitiminde en önemli rolü oynayacak, okullardan çok kentlerdir. Her kentin belediye başkanı, idare ettiği kent ve kasabayı bir 'okul' olarak görmeye zorunludur. Bu anlayışı taşımayan ve böyle bir ilkeyi kabul etmeyen her kent yöneticisi, farkına varmadan, ülkeye kötülük ettiğine inanabilir. (1928, s.3)

Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları, yaygınlıkları ve iletileri hedef kitleye ulaştırmada sağladığı kolaylıklar nedeniyle önemli halk eğitimi araçlarıdır. Halil Fikret Kanad da, "çok büyük telkin kuvveti olan basın ve diğer yayın araçları ile gösteriş, asalaklık, israf, bencillik, iş sevgisizliği, 'nemelazımcılık' gibi tahrip edici kuvvetlerle" alay edilmesini ve bunlara karşı çevrede derin bir nefret duygusu

uyandırılmasını (1928, s.3); buna koşut olarak, ülkeyi yönetenlerin yerleşmesini arzu ettikleri ülküleri candan yapmalarını ve tiyatro oyunları, yazıyla, sözle, radyo ve sinema aracılığıyla halka ulaştırmalarını ve sevdirmelerini önermektedir (1942, s. 63). Ayrıca halkı cumhuriyet yönetimine ısındırmak için, yeni yönetimin neler yaptığını ve neler yapacağını istatistiklerle, sinemalarla, sözle ve yazıyla halka bildirmenin halk psikolojisi açısından bir gereksinim olduğunu söylemektedir.

Toplumsal Örgütlenmeler ve Düzenlemeler

Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği, halk eğitimini "..hayat boyu yapılan eğitim, üretim, rehberlik ve uygulama faaliyetlerinin tümü" olarak tanımlamaktadır. Çünkü halk eğitimi, okul eğitiminde olduğu gibi yalnızca bilgi ve beceri kazandırmakla yetinen bir süreç değildir; aynı zamanda kazanılan bilgi ve becerinin uygulamaya geçirileceği fiziksel ve toplumsal koşulları da sağlamaya çalışır. Hatta pek çok halk eğitimi etkinliği üretim, eylem, uygulama içinde öğrenmelere dayanır. Salt kuru sözle, telkinle, örnek olmakla halkın "istendik" davranışları kazanmasının olanaklı olmadığını gördüğü için, Halil Fikret Kanad istendik davranışları sağlayacak fiziksel ve toplumsal düzenlemelerin, örgütlenmelerin gerçekleştirilmesini de gerekli görmektedir. Bu konuda şu örnekler verilebilir:

..müterakki memleketlerde memurların ve işçilerin en tabii ve zaruri ihtiyaçlarını yerine getirmek üzere türlü türlü tedbirler düşünülür, teşkilatlar kurulur. ..Hal ve istikbalini şöyle böyle emniyet altına almış olan bir memur veya işçinin kolay kolay vazifesini suistimal etmesine ve hırsızlık yapmasına imkan yoktur. Buna

mukabil halinden memnun olmayan ve istikbalini emniyet altında görmeyen bir memurun türlü türlü fenalıklar işlemesi ihtimal dahilindedir (1942, ss. 124-125).

..fakirlerin yaşadıkları içtimai muhit devlet veya belediyeler tarafından organize edilmeyecek olursa, iş arayanlara iş bulan ve iş veren teşkilatlar bulunmayacak olursa o zaman bu muhitlerde yaşayan birçok vatandaşlarda vatandaşlık ve ahlak me-ziyetlerinin sönmesine hayret etmemek lazımdır (1942, s. 208).

..bir kanun çıktıktan sonra onun tatbikine son derece itina göstermeli ve yerle gök yerinden oynasa, istisnai muamelelere meydan verilmemelidir. Hakkile ve adaletle tatbik edilemeyen, istisnalarla delik deşik bir hale sokulan kanun ve nizamlar kadar umumi ve milli terbiyeye zarar veren, vatandaşlarda devlete karşı itimat hislerini sarsan daha başka bir vasıta tasavvur etmek güçtür (1942, s. 214)

"Gençlerin ideale uygun hareketlerde bulunmalarına bol bol zemin ve imkan hazırlanmalıdır" düşüncesinde olan Halil Fikret Kanad, Halkevlerini bu zemini ve olanağı veren kurumlar olarak nitelendirmektedir. "Atatürk ilkeleri ışığında Türk kültürüne ve sanatına hizmet etmek, inkılâpları yaymak, halkı toplumsal ve kültürel alanda yetiştirmek" amacıyla 1932 yılında Atatürk'ün önderliğinde kurulan Halkevlerini, "Cumhuriyet devrinde kurulan en sağlam ve faydalı teşkilatlardan biri" olarak övmektedir. Çünkü bu örgütler, "kütüphaneleri ile, temsililerle, konferanslar ile, sinemalar ile, muhtelif toplantılar ile ve kurslar ile gençlere .. mazbut ve disiplinli bir hayat yaşatmakta ve onları toplu hayatın kayıtlarına ve icaplarına alıştırmaktadır" (1942, ss: 225-227).

Halk eğitiminin örgütsel boyutunda kooperatifçiliğe de özel bir önem verdiği görülmektedir. Köylülerin ortak sorunlarını çözmek için ortak eylemde bulunmasında yararlı bir araç olarak gördüğü kooperatifçiliğe (1934, ss: 10-11), köylülerin kayıtsız kalmasından, kooperatiflerin sağladığı faydalardan habersiz olmasından öğretmeni sorumlu saymaktadır (1966, s. 43).

Köy Öğretmenliği

Ülkemizde köy ve köy öğretmenliği konusundaki arayışların, tartışmaların özgün ve değerli ürünlerinden birisi Köy Enstitüleridir.

Köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmenler ve eğitim yoluyla gelişmeler sağlamak amacıyla kurulan Köy Enstitülerinin halk eğitimi tarihimiz içinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Buradan yetişen öğretmenlerin okul ve öğrencilerle ilgili görevlerinin yanı sıra, köy halkını yetiştirmekle ilgili görevleri de vardı. Köy halkını yetiştirme görevi; hem tarım, demircilik, marangozluk gibi mesleki beceriler kazandırmayı, hem de okuma yazma, matematik, vatandaşlık bilgisi gibi konularda eğitimi kapsıyordu. Ülkemizin geçmişinde halkın eğitimi yoluyla da önemli bir işlev gören köy enstitülerinin düşünsel sahipliği konusunda zamanın eğitimcileri arasında bir tartışma bulunduğu görülmektedir.

Halil Fikret Kanad, Kurun Gazetesinde 24, 25, 26, 27 Mart 1935 tarihinde "Yarının Muallimleri Nasıl Yetiştirilmeli?" başlıklı dört yazı yayınlamıştır. Bu yazılar Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye adlı kitabın 158-170. sayfalarında da yer almaktadır. Burada şu düşünceleri dile getirmektedir:

Türk vatanında yapılan büyük devrimleri ebedileştirmenin ilk koşulu, onları geniş halk kitlesine sevdirmektir. Bu, devrimlerin kökleşmesi demektir. Nüfusumuzun yüzde sekseni köyde yaşadığına göre kök şehirlerde değil, köylerde. Devrimleri kökleştirmeyi başarmak için biricik unsur, şimdilik bu binlerce köy öğretmenidir. Fakat kuru söz, bol nasihat köylünün kolay kolay kulağına girmez. Bu işleri yapabilmek için Türk öğretmeni milliyetçi, demokrat ruhlu ve idealist, mutevazi ve temiz ahlaklı, her çeşit elişinde çok becerikli ve hayatta çok pratik, kuramsal ve uygulamalı ziraatten anlayan, marongozluk, demircilik, tenekecilik ve duvarcılık gibi zanaatlarda bir parça maharet sahibi, en basit ve temel sağlık kurallarını bilen ve sırasında bilgisini uygulayabilen bir insan olmalıdır. Varolan öğretmen okullarını iyileştirmek yoluyla genç öğretmenlerin bütün bu nitelikleri kazanabilmesini sağlamak olanaklı değildir. Varolan öğretmen okullarının yetiştirdiği işten kaçan, köyü ve köylüyü sevmeyen öğretmenler devrim ilkelerini Türkiye'ye yayamaz. Yeni öğretmen okulları şehirlerden uzak yerlerde, tabiatın kucaklarında kurulmalı, ziraate elverişli geniş arazisi, demircilik, tenekecilik, marongozluk, çamurculuk gibi çeşitli eliş atölyeleri bulunmalı, okul binaları süssüz, temiz ve sağlıklı olmalı, okulların yakınlarında öğrencinin köy bakımı ve imarı konusunda uygulama yapabileceği bakımsız Türk köyleri bulunmalı, ayrıca bir uygulama okuluna sahip olmalıdır. Bu okullarda öğrenim süresi en az altı yıl olmalıdır. Dersler bilgi ve iş ilkesine dayanacak, yaşamla ilgili olan her türlü bilgi, bol bol uygulama çemberinden geçirilecektir.

Yazar, bu düşünceleri içeren sözkonusu dört yazıyı 1937'de Bakan Saffet Arıkan'a sunduğunu, ayrıca bu yazıların yine 1937

yılında Talim ve Terbiye Başkanlığına sunulduğunu ve buralardaki tartışmalardan sonra bir öneri hazırlandığını, Bakanın onayı alındıktan sonra İsmail Hakkı Tonguç'un bu yeni girişimi benimseyerek işe başladığını ve köy enstitülerinin öncüsü olan Kızılçullu ve Çifteler köy öğretmen okullarının açıldığını belirtmektedir (1942, ss: 156-157). Cavit Orhan Tütengil'in 1948 yılında yayımlanan "Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler" adlı kitabında, Halil Fikret Kanad'ın Köy Enstitüleri düşüncesini sahiplenişine eleştirisi bulunmaktadır. Tütengil (1948, ss: 3-4) şöyle demektedir:

..(H.F. Kanad) Enstitülerin doğuşunu bu makale serisine bağlamak istiyor. Enstitülerin kuruluşuna hizmet geçenleri '..bu yeni ve önemli teşebbüsü benimseyerek işe başlamış..' kimseler olarak ortaya koyuyor. ..(Oysa) Enstitülerin kuruluşunu zorlayan sebep ise bir makale serisi değil, içtimai hadiselerin kaçınılmaz akışı olmuştur.

Köy Enstitülerinin fikir babasının kim olduğu tartışılabilir ve bu yazının kapsamı dışındadır. Osmanlı döneminden başlayarak İ. Mahir, Ethem Nejat, Nusret Köymen ve elbette İsmail Hakkı Tonguç gibi pek çok eğitimci; köy öğretmenini, köy kalkınması konusunda arayışlar içinde olmuşlar, önerilerde bulunmuşlardır (Altunya, 2000, ss: 11-23). Ancak yukarıda özetlenen yazıların gösterdiği gibi, dönemin etkin eğitim bilimcilerinden Halil Fikret Kanad'ın da Köy Enstitülerinin oluşumuna düşünsel bir katkısının olduğu açıktır.

Köy öğretmenliği konusu ülkemizde bugün de önemli bir sorundur. Köy öğretmenlerinin pek çoğunun görev yaptıkları yer-

lerden, köylülerle ilişkilerinden memnun olmadığı; kamu yöneticilerinin köyün kalkınmasına, çağdaşlaşmasına katkı bekledikleri öğretmenlerin "köylüleşmesinden" yakındıkları gözlenmektedir. Halil Fikret Kanad, o yıllarda da sorun olan bu konuya eğilmiş ve önerilerde bulunmuştur. Bu konuda şöyle diyor (1966, ss: 43-44):

..köylerde çalışan öğretmenlerin görevleri çok daha geniş, çok daha yapıcı ve kalkındırıcı olmalıdır. .. Türkiye .. nüfusunun %70'i köylerde bulunur. .. Türkiye Cumhuriyetinin ve Türk milletinin geleceği Türk köylüsünün kalkınmasına bağlıdır. .. köy öğretmeni köyü kalkındıracak her türlü tedbire başvurmak zorundadır. ..Çalıştığı köyün ağaçsız kalmasından öğretmen sorumludur. Köyün yakınında bulunan bir bataklığı kurutma çabası göstermeden, sıtma mikroplarının köyde çocukların ve köylülerin hastalanmasından ve ölümlerinden öğretmen sorumludur. Çocukların yaralarına tavuk pisliği koyduklarından dolayı can veren çocukların ölümünden öğretmen sorumludur. Yaşı ilerlemiş ve fakat gözü açık ve zeki olan köylülerin okumak ve yazmak bilmemelerinden öğretmen sorumludur. Cumhuriyetin, devletin, kanunun ve vatandaş hakkının ne olduğunu ve Türkiye'de yapılan büyük işlerin hiçbirini bilmeyen köylünün cehaletinden ve bilgisizliğinden gene öğretmen sorumludur.. Öğretmen köyün maddi ve manevi güneşi olmalıdır. Köylerde başarıyla çalışmanın ilk şartı, köyü sevmek ve köyden hoşlanmaktır. İkinci şart şudur: Öğretmen köye giderken, yalnız köy çocuklarının değil, bütün köyün öğretmeni olduğunu bilmelidir. Kendilerini yalnız köy çocuklarının öğretmeni sananlar köyün kalkınmasında önemli rol oynayamazlar.

Görüldüğü gibi, öğretmenleri köydeki yetişkinlerin eğitimi ile de görevli ve sorumlu saymakta, ayrıca öğretmenin nasıl bir insan olması gerektiği ve köylülerle nasıl etkileşeceğini açıklamaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin idealist olması gerektiğini, çorak köyleri ve bilimsiz köylüleri sevmesini, başka türlü köylerde ve köylüler arasında çalışmasının mümkün olmadığını belirtiyor (1942, s. 155). Köy öğretmenin köyde halk eğitimi kapsamında işler yaparken nasıl davranacağı konusunda önerilerde bulunuyor. Buna göre öğretmen, köylülerin güvenini ve sevgisini kazandıktan sonra, yavaş yavaş ağaç dikmek, sokağa akan lağımaları bir hendek veya çukur içine akıtmak, fidanlık yapmak, okul binasını elbirliğiyle onarmak veya genişletmek gibi köyde yapılacak temelli ve olumlu işlere geçmelidir (1966, s. 45). Bu öneriler ve görevler günümüzde köyde görev yapan öğretmenler için hala geçerlidir.

Aile Eğitimi

Yukarıda, örgün eğitimi tanımlamasında görüldüğü gibi, Halil Fikret Kanad ailenin çocuk yetiştirmesini "örgün eğitimin" bir parçası saymaktadır. Günümüzde ise çocuk bakımı ve eğitimine yönelik ana baba eğitimi, yetişkin eğitiminin önemli konularından biri olarak kabul edilmektedir.

Halil Fikret Kanad, sosyal ve ulusal eğitimin okulda değil, ailede başladığını ve bu yüzden ailenin büyük bir görevi bulunduğunu düşünmektedir. Bu görevi yerine getirebilmesi için ailenin sosyal ve ulusal ruhu kendi içinde yaşatması gerektiğini, değilse çocuğun bozulacağını söylemektedir (1942, s. 138):

Meselâ bir ailede para, ss, eğlence, rahatlık, kumar ve sefahat gibi maddi değerler hâkim rol oynayacak olursa ve çocuğun çevresinde millî değerlerden ve meziyetlerden ziyade yabancı milletlerin âdetleri ve meziyetleri takdir görececek olursa, onun milli ve sosyal bilince kavuşması çok zor olur ve böyle bir hayat içinde büyüyen çocuğun okulda istenilen vasıflarda yetiştirilmesi büsbütün zorlaşır.

Çocuklukta ve gençlikte yaşanılan izlenimlerin ve duyguların derin ve güçlü etkiler bırakmasına dayanarak Şöyle demektedir (1942, s. 140):

Büyük Şehirlerde yaşayan aileler senenin muhtelif zamanlarında sık sık kır gezintilerine çıkmalı, gezintilerde güzel yerler seçmeli ve çocukları buralarda oynatmalı, gldrmeli, sevindirmelidir. ocuk kırlarda istediği gibi hoplmalı, iek toplamalı, sağa sola koşmalı ve arkadaşlarıyla oynamalıdır. Bu izlenimler damla damla çocuğun ruhunda birikir ve ilk vatan sevgisi ruhuna yerleşir.

Öte yandan çocuğun fikir, beden ve ruh gelişimini ailenin okulla beraber çalışmasına ve okula yardım etmesine bağlı gören Halil Fikret Kanad, ğretmenlerin velileri ocuk eğitimi konusunda eğitmelerini bir görev olarak görmektedir. Bunun için öğretmenlerin önce ilgili yayınları okuyarak bilgilerini geliştirmelerini, daha sonra velileri belli yerlerde toplayarak ocuk eğitimi konusunda onlarla dertleşmelerini, bu toplantıların hattan örneklerle renklendirilmesini ve öğretmenin bütün bunları yaparken mütevazi olmasını önermektedir (1945, ss: 40-41).

Teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Altunya, Niyazi (2000). Köy Enstitüsü Sisteminin Düşünsel Temelleri, Ankara.
- Kanad, Halil Fikret (1928). "Toplumsal Ahlâk ve Eğitime Dair", Hayat Mecmuası, Cilt:4, Sayı: 83. (Günümüz Türkçesine Çeviren: Cavit Binbaşoğlu).
- _____ (1934). "Rahat ve Güzel Köy Yaşayışına Doğru", Karınca Dergisi, Sayı : 4.
- _____ (1945). Pedagoji, 1. Cilt, 3. Bası, Gazi Terbiye Enstitüsü Yayını, Ankara.
- _____ (1966). Kısaltılmış Pedagoji, MEB Yayını, Ankara.
- _____ (1942). Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye, Ankara.
- Miser, Rıfat (1999). Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması, MEB Yayını, Ankara.
- Tütengil, Cavit Orhan (1948). Köy Enstitüsü Üzerine Düşünceler, İstanbul.

BAŞKAN – Biz de sayın Miser'e teşekkür ediyoruz. Eğitimde öncelikle insan davranışlarında sosyal çevrenin önemi, etkisi üzerinde durdu, bu etkiyi Fikret Kanad'ın halk eğitimi olarak gördüğünü belirtti. Daha sonra devlet memurunun çevreye örnek olması, toplumsal örgütlenme ve ortam düzenleme, kooperatifçilik, köy öğretmenliği, köy enstitüleriyle ilişkiler ve günümüzde öğretmen yetiştirmeye de değinerek konuşmasını bitirdi konuşmacımız. Efendim 4 bildirimizin sonuncusuna geliyoruz. Bir şansımız var, TED Bilim Kurulu olarak biz bu şansı yaratmaya da çalışırız, değerlendirmeye çalışırız. Andığımız ünlü eğitimcilerimizin bir yakını varsa çok yakını varsa onu da davet etmeye özen gösteririz ki toplantımıza çalışmalarımıza hem renk katsın hem ayrı bir boyut kazandırsın diye. Örneğin Hasan Âli Yücel'le ilgili bir toplantı düzenlersek kızı Canan Eronat'ı mutlaka davet eder TED. Kendisinden yararlanırız, diğer eğitimcilerimiz

için de, mesela geçen yıl ünlü eğitimcilerimizden Vasıf Çınar'ı, eski milli eğitim bakanlarımızdan Vasıf Çınar'ı anmıştık. Onun aile yakınlarından birini de davet etmiştik, ta İzmir'lerden geldi, çok da renk katmıştı. Evet bir şansımız var dedik, Halil Fikret Kanad için de bir şansımız var. Bu büyüğümüzü anma bakımından da şansımız var, yeğeni sayın Yalçın Soysal şu anda aramızda ve konumuz, ailesinden biri gözüyle Halil Fikret Kanad. Gerçi öz yeğeni değil, yeğen oğlu oluyor galiba ama bu konuda bize kendisi bilgi verecektir diyoruz ve buyrun efendim.

Yalçın SOYSAL – Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Halil Fikret, Dr. Halil Fikret Kanad benim annemin dayısıdır. Fakat biz yakınında büyüdüğümüz için kendisine dayı derdik ve büyük dayımız olarak bilirdik.

BAŞKAN – Şu anda en yakınısınız herhalde.

Yalçın SOYSAL – Şu an yaşayan en yakınıyım evet, ailede en yakını benim ve en yakın gören benim, en yakın yaşayan benim, hem mekansal olarak, hem de fikir yapısı olarak. Çevresini, arkadaşlarını, kitaplarını yakın olarak görmek şansına eriştim. Şimdi elimde bir kitap var, bu Merkür dergisi Almanların son sayısı tahmin ederim, bu ay çıkan sayısı, burada kamu hizmetlerinin toplumsal hayattaki rolü diye bir makale var. Orda şuna işaret ediyor, Alman hükümeti okul öğrencilerine okul çantası dağıtıyor ve elektronik çanta dağıtıyor ve bunun için 80 milyar mark harcamış, üç bakanlığın bütçesinden daha fazla. Bugün biliyorsunuz George W. Bush Amerikan cumhurbaşkanı oldu, ilk konuşmasındaki ilk cümle, başkanlığa gelir gelmez yapacağım iş eğitim reformu diyor. Türkiye kadar eğitimden az bahsedilen

ikinci bir ülke bilmiyorum ben kalkınmış ülkeler arasında, 26 yıl yurtdışında yaşadım, dayımın rekorunu da kırdım.

Eğitimini bu kadar az tartışan bir ikinci uygar millet ben tanımıyorum. Bu bakımdan Türk Eğitim Derneği yönetim kuruluna, buradaki değerli katılımcılara teşekkür ediyorum ve Dr. Halil Fikret Kanad'ın anılmasını Türk eğitiminde gerekli olan reformun ateşleyicisi olarak eski bir büyük eğitimciden faydalanma şeklinde görülmesini istiyorum ve bir vesile addediyorum. Şimdi hangi eğitim fakültesi öğrencisine sorsam, Dr. Halil Fikret Kanad'ı tanıyor musunuz diye, yavaş yavaş ismi tekrar işitilmeye başladı. "Türkiye'ye modern eğitim sistemini getiren adamdır" diyorlar, bu da benim çok hoşuma gidiyor yeğeni olarak. Hakikaten de herhangi bir duygusal şeye kapılmadan şunu söyleyebilirim: Halil Fikret Kanad'ın burada artı bir parantez olarak ilave edeyim, bana söylediği en güzel şeylerden biri, 'senin en büyük gücün objektif oluşun' derdi çocukken. Objektif olmaya çalışarak şunu söyleyebilirim ki tabii sayın bilim adamlarımız şu veya bu yönünü eleştireceklerdir, onun üzerinde tartışılacaktır. Son derece güzel bilhassa eğitim sosyolojisinde ve eğitim, halk eğitimindeki katkılar bundan evvel Alman Kültür Merkezi büyük bir toplantı düzenledi ve Almanya'dan hocalar geldi. Fakat eğitim sosyolojisinde ve halk eğitimi konusunda bu nefis, tatlı katkıları işittim. Bilhassa sayın katılımcılara teşekkür ediyorum. Bu noktalar karanlıkta kalmıştı benim için de yeni oldu. Şimdi Halil Fikret Kanad'a herhalde abartmadan söyleyebiliriz ki 20. yy'da Türk sosyolojisinde Ziya Gökalp ne ise Türk eğitiminde de Halil Fikret Kanad odur. Bu, eserlerinin hacmi itibariyle de böyledir, zenginliği itibariyle de bu böyledir, eserlerinin çapı ve düşünce alanı ile de

öyledir. Bazı kişilikler tarihte unutuluyorlar ve sonra tekrar tanıtılıyorlar. Tekrar comeback yapıyorlar, bunlar mesela edebiyatta Tanpınar böyle bir comeback yaşıyor, Abdülhak Şinasi Hisar böyle bir comeback yaşadı, vesaire... aynı şey Halil Fikret kanat için de geçerli. Batıda böyle büyük adamların üzerine bilim adamları gider. Zaten esas mirasçıları Halil Fikret Kanad'ın eğitimciler. Ben yahut akrabaları evet bir konuda mirasçınız fakat fikir mirasçıları eğitimcilerdir. Bence eğitimcilerin onu analiz edip o konuda tartışmaları lazım, onu da tartışmaya başladılar. Bilhassa Türk eğitimcileri bunu severek yapıyorlar, bu da güzel bir şey, ama yakınlarına düşen şey eğitimcilere doküman vermektir ve anılarına hiçbir katkıda bulunmadan anılarını aktarmaktır. Ben de Türkiye'de alışılmamış bu metodu ilk defa denemek için anahtar anılarımı topladım, size anlatmak istiyorum. Şimdi, dayımda karşılaştığım birinci özellik, dayımla tabii Kızılay'da komşu apartmanlarda oturduğumuz için uzun yıllar hemen her gün beraber olduk. Onun için kendisini gözledim. Dayımla ilişkimiz tuhaftı, ben onu gözlüyordum, o da beni gözlüyordu, ikimiz de birbirimizi gözlediğimizi biliyorduk.

Şunu ilave edeyim, Sayın General Hikmet Süer de burada, diğer yeğeni, galiba en çok sevdiği yeğeni de bendim. Fakat bana duygularını belli etmiyordu, ben de belli etmiyordum, böyle bir enteresan ilişkimiz vardı. Şimdi kişiliğindeki başlıca özellikleri anlatırken birincisi özgürlük sevgisi, özgürlük sevgisi ve halk sevgisiydi. Bir de Rumeli kırlarının, Sayın Binbaşıoğlu'nun anlattığı gibi, yetiştiği büyük hemşehrisi Mustafa Kemal gibi karga kovalayarak yetiştiği kırların havasını unutamazdı ve şehir çocuklarına acırdı, bana da acırdı bu arada, 'sen yeteri kadar ağaca

tırmanamadın, koşamıyorsun, zıplayamıyorsun, ne felaket keşke köyde doğsaydın' diye bazen sızlandığı olurdu. Sayın Binbaşoğlu'nun söylediği gibi Balkan savaşı çıktığı zaman Almanya'da öğrenciymiş ve benim ana tarafım Balkanlardan, baba tarafım Elbistan'dan. Şey ne derler, Balkan savaşı sırasında Selanik'te büyük bir Türk kitlesi mahsur kaldı. Bu Almanya'dan gelip hem bu Türk kasabasındakileri, hem de ailesini kurtarmış ve İzmir'e göç etmelerini sağlamış. Alman Başkonsolosuyla konuşmuş, onları katarak uzun bir mücadele verip mahsur kalan tüm ailesini kurtarmış. Şimdi tabii Yunanistan göçmenlerinin, Makedonya göçmenlerinden, Bulgar göçmenlerinden, Romen göçmenlerinden yani Rumeli Türklerinin ayrılıkları vardır, bilhassa Selanik çevresi olduğu için Manastır ve Selanik arasındaki bir kasabada doğduğu için, daha çok büyük hemşehrisi Mustafa Kemal'e benzer özellikler gösterirdi, yapı itibarıyla da benziyordu. En çok anlattığı rahmetli annesiydi. Annesinin ince, uzun boylu bir kadın olduğunu, yaman bir köy kadını olduğunu, dirayetli olduğunu anlatırdı ve ikide bir de o anısının üzerinde durarak anlatırdı. Kışın soğuk su içmezdi anam derdi, bana çocukken su verecekken mangaldan veya ocaktan bir köz alır, caz diye suya kor, ondan sonra verir derdi. Niye onu anlatırdı bilmiyorum fakat bunu özellikle anlatırdı. Ablası olan benim anneannem de ince, uzun boylu gayet enteresan bir halk kadınıydı, o da çok dirayetliydi ve bir çok milletvekili, bakan, bir çok edebiyatçı, entellektüeller kendisine saygı gösterirlerdi. Anneannemden kalan en önemli hatıra da ikide bir yarım tahsillilerin ukala olduğunu söylerdi, onun için tam tahsil yapmak lazım derdi, iddiası da oydu. Almanya'ya gidişini arkadaşlarıyla beraber, bu arkadaşlar

arasında Şükrü Saraçoğlu var, Cevat Dursunoğlu var, biliyorsunuz. Cevat Dursunoğlu CHP'nin sol kanadının lideriydi uzun seneler ve Atatürk'ün Erzurum Kongresindeki katibiydi, anılarında anlatır, Atatürk'ü genç devrimciler olarak bir köşeye çekiyorlar Erzurum Kongresinde; "Paşam biz yabancı değiliz, doğruyu söyle Kurtuluş Savaşını kazanabilecek miyiz?" diyorlar. Diyor ki '3 yıl yahut 2 yıl 6 ay zarfında İzmir'e gireriz' diyor Erzurum Kongresinde. Ben bunu Cevat Dursunoğlu'dan dinledim, çünkü yakın arkadaşıydı, bunlar Kemalistler grubu olarak adlandırabileceğimiz grup, eğer bu gün gençlerin anladığı deyim kullanırsak sol Kemalistler. Almanya'ya gittikleri zaman tabii Almanya'da Türk yok, yabancı çok az ve Türkler de ilk defa tahsile gidiyorlar. Tanzimatta gönderilmiş ama daha çok Fransa'ya gönderilmiş ve bunlar doğrudan doğruya kasabalardan, köylerden toplanarak gönderilmiş, taşra idadilerinden toplanarak gönderilmiş halk çocukları, Erzurum'dan, Diyarbakır'dan, Selanik'ten, Manastır'dan, vesaire vesaire.

Şimdi anlattığı anılardan biri; Almanya'ya toplu halde gitmişler ve bir lokantaya bunları Almanlar götürmüş. Devamlı bizimkiler ekmek istemişler, garsonlar dayanmamış, fırına gidip 2 tane sele ekmeği doldurup getirip Türk öğrencilerin masasına yığmışlar, bunu anlatırdı.

Sonra anlattığı ikinci anısı ilgniçti, bana yurtdışına tahsile giderken 'sana 1 sene kalma hakkı veriyorum' derdi, 'çünkü Avrupa'daki eğlenceler çok zengindir, bunları yaşamam lazım' derdi. Ben de onun şeyini kullandım haylazlık yaptım Avrupa'da, tavsiyesini kullandım. Anlattığı ikinci anısı da, çok çapkındı onu da

söyleyeyim. Gazeteye ilan veriyorlarmış Almanya'da; işte 'Bir Türk genci doktorasını yapmaktadır, bir Alman kızıyla evlenmek istemektedir' diye. '50-60 tane resim birden geliyordu, seçerdik' diyor. Böyle edepsiz şeyler de anlatırdı. Tabii öğrenimi son derece zengin. Berlin'de ve Leibzig'de yaptığı öğrenim zengin. Mesela büyük psikolog Jung'un talebesi. Alman Kültür Merkezinin yaptığı Halil Fikret Kanad Sempozyumunda Humboldt Üniversitesi ki Berlin'in en önemli üniversitesi, tarihi biliyorsunuz, onun eğitim fakültesi dekanı Prof. Tonalı onu anlattı. Biz zaten onları tercüme ettik, yakında basılacak onlar. Sayın Prof. Shweng onu hazırladı, Alman hanımefendi burada. Sayın Binbaşoğlu'nun büyük emeği geçti. Tonalı hocalarının çok yüksek düzeyde olduğunu anlatıyor ve ikinci bir önemli noktayı anlatıyor. Onu tercüme etmek de bana nasip oldu. Leibzig'de Almanya'daki sosyal demokrat öğretmenler derneği var. Alman sosyal demokrat öğretmenler derneği Alman eğitiminin bu günkü durumuna gelmesinde başlıca katkıyı yapan kuruluş, onun ilk yabancı ve Türk üyesi, o bakımdan enteresan. Şimdi zaten Shprahenger'den bahsetti daha başka enteresan hocaları var, onları o seride konuyu dağıtmamak için girmiyorum konuya daha genişlediğinden, basılan kitapta göreceksiniz. Kızılay'da dediğim gibi komşu apartmanlarda oturduğumuz için kendisiyle çok yakın tanışmak fırsatını buldum. 3-4 yaşlarındayken ilk anım dayımdan, galiba Hıfzı Rahman Raşit Öymen, ondan sonra Fuat Baymur, ondan sonra işte o zamanki büyük eğitimciler ve politikacılar evde satranç oynuyorlardı babamla beraber. Gayet büyük bir sessizlik ve kocaman şeyler, Türkiye'nin büyük adamları satranç oynuyor. Ben de gittim dayımın taşını ittim, döndü

bana bir tane tokat attı ve oyuna devam etti. Son derece içerledim, kimse benimle ilgilenmedi. Yani hak ettiğim şeyi almıştım, o büyük adamlar, Türkiye'ye binbir hizmeti geçen, birbirinden büyük adamlar dönüp bakmadılar bile. Pedagoglar için enteresan bir şey, oyuna devam ettiler. Çok ağırıma gitti tabi, dikkati çekememiştim. Şimdi çalışma tarzı; çok çalışkan bir insandı. Gazi Terbiye'yi gençlere anlatmak lazım tabi, gençler bilmiyorlar. Gazi Terbiye Atatürk'ün eğitim reformunu gerçekleştirmek için kurduğu en yüksek düzeydeki okul, aynı zamandaysa Ankara Üniversitesinin çekirdeğini oluşturmak için kurduğu okul, yanlışım varsa düzeltin; genç nesilden olarak bilemeyebilirim. Ve şeyi ne derler, Pedagoji şubesi Türk Eğitim Devriminin kurmaylarını yetiştiren şube. Zaten hocalar onun üzerinde genişçe durdular. O bakımdan önemi çok fazla, şimdi dayım, tabii okulda derslerini verdikten sonra genellikle arkadaşlarıyla buluşmayı severdi, arkadaşlarıyla. En yakın arkadaşı Cevat Dursunoğlu'ydü. Cevat Dursunoğlu biliyorsunuz şeyi de getirdim Türkiye'nin Düzeni diye meşhur Avcıoğlu'nun kitabını, orada Cevat Dursunoğlu, şeyin, CHP'nin sol kanadının lideriydi, hemen hemen iki günde bir buluşurlardı, birisi Erzurum lehçesiyle konuşurda kızdığı zaman, bir tanesi de Rumeli lehçesiyle konuşurdu fazla kızdıkları zaman birbirlerine. Onları dinlemek zevk olurdu, ben de takılırdım arada bir, şey yapmaları için huy lanmaları için. Arkadaşları ve öğrencileriyle son derece sıcak ilişkileri vardı. Onun devrimciliğini, Atatürk'e olan hayranlığını bizzat yaşadım. Kızılay'daki apartmanın en alt katında Cemal Köprülü kiracıydı. Cemal Köprülü Willhenmaister'in Çıraklık Yılları'nı Türkçe'ye çeviren Gazi Eğitimin Almanca bölümü şefi değil

mi? Biliyorsunuz aynı zamanda Menderes'in şeyi, ne derler Fuat Köprülü onun amcasının oğlu, Menderes'in dışişleri bakanıydı. Ezanın arapçalaştırıldığı, arapçalaşma kanununun çıktığı gün dayımla beraber onların bahçesindeydim. Cemal Köprülü de o zaman milletvekiliydi Demokrat Parti'den. Geldi ve Cemal Köprülü'ye bağirmaya başladı 'Cemal bu haltı nasıl işlersiniz' diye. Cemal Köprülü de dedi ki 'Celal Bayar'ın emri var, eğer basından ve gençlikten bir tepki gelirse kanun teklifini geri çekin şeklinde, fakat Türk basınından hiçbir tepki gelmedi' dedi. O yüzden de dayım 'Ben bunun üzerine yarın makale yayınlıyorum' dedi kendisine mukabele etti ve uzun zaman kavgaya ettiler. Ben de yanlarında kavgaya şahit oldum. Şimdi, Atatürk'e hayranlığı şüphe götürmezdi ve devrimciliğe şeyi şüphe götürmezdi. Tabi şimdi sayın hocam anlatırken gençlerin bilmesi için, bu nevi adamların yaşadığı tehlike şudur: Mesela o Fay Kirby hücumları, kendisinin şahsi düşmanı olan Niyazi Berkes'in karısı olmasındandır. O şeyler uzun zaman kullanıldı, dışarıda yapılan kendisi aleyhinde yapılan doktora tezi olarak. Biz de Colombia Üniversitesine sordurduk, şimdiye kadar Colombia Üniversitesinde böyle bir tez bulamadık. Tam da kesin sonucu alır almaz hocalara takdim edeceğiz, böyle bir tez olmadığını, cevabını aldık. Türkçe, burada yazılan kitabın şeyi var, onu da bilmiyoruz. Tabi yakında kesin şeyini meydana çıkarabiliriz. Tabi bu bir şahsi düşmanlığın sonucu. Zaten o zamanlar bu, siz de yaşadınız, politik şeyleri önemli değil. Mesela Menderes toprak reformuna nasyonel sosyalist reformu diye hücum etmişti. Menderes'in kalkıp da en son reform olan toprak reformuna böyle hücum etmesi komik ama Türk iç politikasında böyle şeyler oluyor. Zaten değerli ho-

calarımız da önemli olmadığını söyledier. Şimdi bana anlattığı ikinci önemli şey ise Leibzig'de fizik laboratuvarında manyetizma üzerinde deneyler yaptığıydı. Ve hocalarından Jung'un kendisinin psikoloji laboratuvarında bizzat deney yapmasını istediğini, meşhur psikoloji kitaplarına geçen Jung'un yapmasını istediğini söylüyordu. Ben biraz küçümsediydim. Çünkü ben o zaman fiziğe çok meraklı olduğum için, benim de laboratuvarım vardı, çünkü manyetizma deneyi en kolay deneydir, deney olarak. Şimdi size bir önemli hususu da anlatayım. Kendisi satranç çok seviyordu, bize satranç tahtası hediye etti, benimle zaman zaman satranç oynuyordu. Ben kazandığım zaman da çok, benden daha çok seviniyordu. Şimdi en trajik noktalardan birini anlatayım; bir gün dayım, yengem, ben Gölbaşı'nda sinemaya gittik. Film başlamadan evvel bize söylediği şey şuydu: Avrupa'da, Amerika'da okuyan bizler iyi yetişemedik, bu memlekete yeteri kadar hizmet etmedik diye hümgür hümgür ağladı. Yengemle ben zor teselli ettik kendisini. Şimdi, daha tabii çok şeylere girilebilir, şu söylenebilir: Ruh enerjisi son derece yüksekti ve son derece çalışkandı. Sol Kemalistlerin memleket ve halk sevgisi tarif edilmez şekildeydi. Bilhassa fakir sınıfların çocuklarının okumasını son derece isterdi, teşvik ederdi. Kendisinde Mustafa Kemal'e atfedilen Nobles Mustafa Kemal denilen o Atatürk'e mahsus bir asalet havası vardı, son derece kibar bir havası vardı. Ve bana söylediği devamlı şey, devamlı olarak şeydi: 'Sen de fikir hayatının Mustafa Kemal'i ol' derdi, Mustafa Kemal'i örnek gösterirdi. Köy Enstitülerinin kuruluş meselesine gelince onun hakkında bir anımı anlatayım. Rahmetli babam ilk Köy Enstitülerinin müdürü olduğu için ve Köy Eğitmen Okullarının müdürü olduğu

için bana şu anısını anlatmıştı: 1934'te Atatürk, Saffet Arıkan'ı Çankaya'ya çağırıyor ve o gece diyor ki 'Köy kalkınmasını başlatıyoruz, prensibimiz de şudur: Köylü fakirdir, köylüye bir yumurta karşılığında bir alfabe vereceğiz' diyor. Tabi bunlar yakın oldukları için birbirlerini etkiliyorlardı ve Atatürk'ten geldiği kesin ilk alevin, Atatürk'ten geldiği kesin.

Bir gazete, 'Köy Enstitülerini bu kadar kristal açıklığıyla ifade eden ve prensiplerini ifade eden ikinci bir yazı yoktur' diyor, orası kesin. Yani bir keşfi yapan kimdir, bir çok fikirler olabilir ama kristal açıklığıyla ifade edendir. Şimdi önemli olan nokta ileri görüşü, mesela 1956'da müthiş bir şekilde o zamanki Tefvik İleri'ye ve DP iktidarına karşı çıktı. Karşı çıkmasının sebebi yabancı dilli üniversiteler sorunuydu. Nitekim haklı çıktı, bugünlerde biliyorsunuz best seller yapan bir kitap var, Shouydunger'in Kedisi. Türk aydını düşünemiyor, niye düşünemiyor afazi hastalığına mı duçar oldu? Uydurma yabancı diller öğretilirken düşünemez hale geldi. Orta Doğu'da ders verirken ne diyor çocuk? İngilizce konuşuyor hoca, çocuk arkadan 'hocam' diye sesleniyor ve enerjisinin %40'ı 50'si şeye gidiyor. Tabi bu demek değil ki yabancı dil öğrenilmesin, hayır öyle bir şey yok, ilkokuldan itibaren Batılıların yaptığı gibi ciddi bir yabancı dil eğitimi verilmesini istiyordu. Çok ileri görüşlerinden biri, hocalarım daha iyi bilirler, sürem de bitti, mesela Kur'an Gazetesinde babamla yaptıkları danişıklı dövüş tartışma, yayınlanan tartışmada köylerin bir de bataklığı olmalı, sulak alanı olmalı diyor. Babam da diyor ki biz sıtmayla mücadele ediyoruz, sen kalkmışsın sulak alandan. Tabi çevreci görüşü, o zamandan daha bunları ileriye atması çok ilginç. Şu arada ben diğer iki yeğenin iki hatırasıyla konuşmama

son vermek istiyorum iki anısıyla. Birisi Turgut Tüzün'ün, kısaca okuyayım isterseniz, yahut anlatayım, uzun olacak çünkü. Kendisini, yahut şöyle okuyayım, çünkü Türkçesi çok güzel. "1935-36 yıllarında, 10 yaşında Ankara'ya geldiğimde dayım Halil Fikret Kanad Talim Terbiye Üyesi ve Gazi Terbiye Enstitüsünde öğretmendi. Gazi Terbiye Enstitüsü orta öğretime ve liseye öğretmen yetiştiriyordu. Halil Fikret Kanad'ın uzun yıllar Almanya'da tahsilde olduğunu annem anlatırdı ve zannederim pedagoji üzerine ihtisas yapıyordu. Dayım Necati Bey İlkokulu'nun bulunduğu caddeye paralel alt caddede oturuyordu, bugünkü Işıklar Caddesi, tam Ulus'taki. Çocuğu olmadığından arada sırada ablam ve benle meşgul olurdu. O zamanlar haftalık olarak yayınlanmakta olan Sırakuçma ve Baytekin gibi çocuk mecmualarına beni abone etmişti."

Dayımla olan hatıralarımın arasında Ankara Radyoevine götürülüşüm vardır. Dayımın radyoyla ilgisi çocuk terbiyesi hakkında verdiği konferanslardan dolayı idi. Bir gün elimden tutup 'gel seni radyo evine götüreyim' dedi ve o zamanlar Ankara Palas'ın altında bulunan radyo evine götürdü. Radyo evinde bizi boş bir odaya aldılar, oda da kapının karşısında duvara yakın, eni boyuna göre daha uzun bir masa duruyor, üzerinde altıgen bir mikrofon vardı. Spiker hanım bana hiç konuşmamamı tembihledikten sonra mikrofonu açıp dayımı ve konuşacağı mevzuyu anons etti, etikten sonra dışarı çıktı. Dayım konuşmasının sonlarına doğru spikeri çağırمام için bana işaret ettiği sırada spiker hanım içeri girdi ve bitiş anonsunu yaptı. Benim radyo evi maceram da böylece sona ermiş oldu. Halil Fikret Kanad herhalde satrancı iyi biliyordu ki satranç hakkında bir kitap yazmıştı. Da-

yımdan, saygımızdan olsa gerek biraz çekinirdik, çekinirdim. Ama evine gittiğimde de kütüphane odasına girip kitaplarını karıştırmaktan da geri kalmazdım. Bir de babam teftişteyken annem benle baş edemediğinden dayıma şikayette bulunmuş, şikayette bulunup bana bir güzel dayak attırmıştı. Hatta dayaktan sonra terbiyecisi olmasından olsa gerek, dayak atma usulünü biliyor diye düşündüm. Şimdi ikinci anı diğer yeğenlerinden, "Bu gün eğitimci Fikret Kanad ve herşeyden önce benim ve kız kardeşim Engin Şeker'in sevgili eniştesiydi. Eniştem vefat ettiğinde ben 24, kardeşim 22 yaşında idi. Yani uzun yıllar birlikte olduk. Çocukken eniştem evimize geldiğinde kardeşimle ben merdivenlerden koşarak iner, kendisini apartmanın dış kapısında karşılardık. Halbuki enişte demek imtihan ve çarpım tablosunu ezberlemek demektir. Bize de yapardı, çarpım tablosunu sorardı, ona merakı vardı. Her geldiğinde de bize o sıradaki yaşımıza uygun bir yığın kitap getirir sonra da imtihan ederdi. Bana kitap getirmezdi, ben alırdım çünkü kitapları. Şimdi bitiyor, kısaca şeye de merak, doğal gelişmemizi isterdi, fakat ben çok meraklı olduğum için, entellüktüel bir çevrede doğduğum için herhalde, Nurullah Ataç'ları, bilmem nesi, her gün gördüğüm için mesela Kriton'u, Platon'un Kritonu ilkokul 3'te okuduydum. Fakat okuduklarıma da niye okuyorsun demezdi, benimle oturur tartışır, sadece onu yapardı, aferin de demezdi, böyle bir özelliği vardı. Aslında çok eğlenceli bir kişilik yapısına sahipti, çocuk ruhundan çok iyi anlardı, bizi kucağında hoplatır, şarkılar söyler, kuş seslerini taklit eder, bu arada da kuşları, kuşların cinsini, özelliklerini anlatırdı. Tüm öğrencilik hayatımda kendisini örnek aldım diyebilirim, hayatımızda kendisini örnek aldık diyebilirim." Bir gün

kompozisyon dersinde hayatta örnek aldığınız kimseyi anlatın diyen hocamıza işte, Dr. Halil Fikret'i anlatmış, hocası da hocası olduğunu söylemiş, bundan büyük gurur duymuş ve hocaların İstanbul'a onları ziyarete geldiği zaman yolda yahut şurada burada rastladıkları zaman eniştesinin elini öpmekten büyük gurur duyduğunu anlatıyor. Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum, beni sabırla dinlediniz, biraz uzadı.

BAŞKAN – Evet biz de sayın Soysal'a teşekkür ediyoruz. Dayısı Kanad'la ilgili renkli anılarını aktardı, kendi deyişleriyle anahtar anılarını gündeme getirdi ve farklı özelliklerini öğrenmemize yardımcı oldu. Teşekkür ediyoruz. Sevgili konuklar birkaç dakikalık bir gecikmeyle programımız sürüyor, yürüyor. Şimdi başta da söylediğimiz gibi siz değerli konuklarımızın, dinleyicilerimizin sorularına, katkılarına zaman ayıracağız, bir yarım saatlik zamanı böyle değerlendireceğiz, bunun ardından oturumu kapatacağız ve Türk Eğitim Derneği'nin çay ikramına birlikte ineceğiz. Evet söz almak isteyen değerli konuklarımız var mı efendim? Katkıda bulunmak, soru sormak isteyen.

Prof. Dr. Sayın Helga Shweng, ALmanya'dan gelen değerli konuğumuz, şimdi not alıyoruz, öncekille. Başka değerli konuklar, başka efendim var mı? Hasan Coşkun, sayın Özüdü, Ömer Özüdü. Başka var mı? Galiba yok, o zaman konuşmacılardan bir ricamız mümkün olduğunca katkı ve kısa soru şeklinde toplarsak iyi olur zamana özen gösterme bakımından. Konuşmacılarımızı kürsüye davet edeceğiz ki banda alınıyor konuşmalar, o bakımdan, yayınlanacak bunlar biliyorsunuz.

Buyurun Sayın Shweng, Helga Shweng.

Helga SHWENG – Ben yabancıyım onun için zaten kısaca konuşacağım ama biraz böyle konuşmak istedim. Aslında Sayın Tezcan'a göre ben bilimsellik üzerinde durmak istiyorum. Siz dediniz Halil Fikret Kanad bir kuram geliştirmede, ben karşı soru soracağım. Ben de geliştirmedim, siz mi geliştirdiniz? Her profesör, hek akademik personel bir kuram geliştirmez bence. Zaten kuramlar çok az. Bence bu soru çelişki, bana bir çelişki olarak geliyor, iki çeşitli konu var bir pedagoji ve bir buradaki eğitim bilimleri konu bence. Onun arasında bir büyük fark var. Mesela Almanya'da hâlâ devam ediyor, tin bilimler ve pedagoji ve öbür tarafta da davranışlık ve daha fazla ampirik pedagoji var Almanya'da. Böyle, ben Almanya'dan emekliyim, hâlâ ders veriyorum. Bizim üniversitede böyle söyleyebilirim %60 tinbilimler pedagoji veriyoruz, %40 ampirik eğitim, eğitim bilim veriyoruz. Demek ki iki, iki yolla devam ediyors, onun için bana biraz ters geliyor, öyle Türkiye'de diyorlar daha önce belki öğretim teknik veya kuramsal olmayan bir eğitim vardı, şimdi sonra bilimsel eğitim olarak çalışıyoruz. Ve bir örnek olarak veriyorum; amaç, eğitim amaç, ya içerikten ele alabilirsiniz veya formel olarak alabilirsiniz ve burada söz konusu kitaplardan daha fazla formel amaç biliyorum, mesela Bloom sınıflandırması ve böyle kavramlar hâlâ kitaplarda buluyorum.

BAŞKAN – Teşekkürler Sayın Shweng. Efendim, Sayın Coşkun, buyrun.

Hasan COŞKUN – Evet, haberim olmadan ve Sayın Prof. Helga Shweng'in sorusu doğrultusunda bir soru yazdım. Sorum Sayın Prof. Dr. Mahmut Tezcan'a. Bu sorunun asıl amacı da

bence şuydu, Türkiye'de son yıllarda eğitim bilimi nedir, eğitim bilim ne değildir, kim eğitim bilimcisi, kim eğitim bilimcisi değildir. Belki bunun asıl sebeplerinden biri de Türkiye'de özellikle son 20-30 yıl içinde eğitim bilimlerini sadece kuramsal boyutta gördüğümüzü söylemek gerekir, eğitim bilimlerinin uygulamayla da pek ilişkisi olmadığını düşündüğümüzden kaynaklanmış olabilir diyorum. Çünkü Sayın hocamız da neredeyse Sayın Dr. Halil Fikret Kanad'ın eğitim alanında bir teknisyenlik işi yaptığını dile getirdi ve bence bu doğru değildir. Şimdi soruma geçiyorum. Sayın Dr. Halil Fikret Kanad'ın bir kuramcı olmadığını, başka bir deyişle bir kuram geliştirmedini söylediniz. Türkiye'de, Türkiye şartlarına uygun eğitim bilimleri kuramı geliştiren bir eğitim bilimcisi var mı? Yoksa Türkiye'de halen eğitim bilimleri alanında transfer, aktarma alanında çalışıyoruz. Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Biz de sayın Coşkun'a teşekkür ediyoruz. Efendim, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu üyesi Sayın Özöduru, buyrun.

Ömer ÖZÜDURU – Efendim, benim sorum şu: Sayın Tezcan sosyoloji konusundaki düşüncelerini söylerken Sayın Kanad'ın çevrenin eğitime katkısının çok önemli olduğu üzerinde durduğunu vurguladı, ancak ondan sonraki konuşmacı Köy Enstitülerinin kuruluşu konusundaki düşüncelerinde de Köy Enstitülerini Türkiye'nin ücra yerlerine, daha çok kırsal alanda, işte tarım yapılabilecek yerlerde kurulması konusunda bir önerisi olduğunu söyledi, bana bu çelişki gibi geldi. Çünkü Sayın Kanad, Halil Fikret Kanad Almanya'da eğitim yaparken Hikerguard'ı, Keshner Shtainer'i tanırken bana göre Almanya'daki sanayi top-

lumunun nasıl geliştiğini bir şekilde kavramış olması gerekirdi. Yani onu gören birisinin orada köy koşullarında yetişen öğretmenlerin Türkiye'yi tarım toplumundan sanayi toplumuna taşıyabilecek güçte yetişemeyeceklerini gördü diye düşündüm. Benim sorum bu, bu bir çelişki midir? Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Biz de teşekkür ediyoruz. Efendim, soruların genelde en çok hedefi Sayın Tezcan oldu. Önce Sayın Tezcan'ın tepkilerini alalım, ondan sonra diğer konuşmacılarımıza söylemek istedikleri ek sözler var mı diye sadece birer ikişer dakikalık söz hakkı vermek istiyoruz. Buyrun Sayın Tezcan.

Mahmut TEZCAN – Teşekkür ederim. Değerli arkadaşlarıma da teşekkür ediyorum. Benim, tabii söylediğim şey bir teori, kuram diyoruz daha Türkçe olarak, bilim adamlarında tabi herkes bir kuramcı olamaz, bu çok zor bir şey, ama büyük teorisyenler var, bu eğitim biliminde de söz konusu, sosyolojide de öyle, felsefede de öyle, psikolojide de öyle. İşte onların şeyleri, görüşleri öğretiliyor, birer birer yeni bir sistem anlayışı getirilmiştir, yeni bir düşünce yapısı getirilmiştir, işte ne bileyim, bir Durkheim sosyolojide yeni bir ekoldür, bir fonksiyonalisttir diyoruz. Bilmem Karl Marx yine sosyolojide yeni bir sistem getirmiş, düşünce getirmiştir. Max Weber aynı şekilde sosyolojide etkileşimcilik dediğimiz yeni bir akımın toplumu yorumlamayla, insan davranışlarının yorumlanması yoluyla toplumun açıklanmasına giden bir etkileşimci kuramın öncüsü olmuştur. Pek çok örnekler verilebilir, pedagojide de bir John Dewey bir teorisyen şeklindedir, bir işte Pesse Lucy'den bahsedildi. Bunun gibi pek çok teorisyenler var.

BAŞKAN – Ama Sayın Shweng Şart mı diyor yani, kuramcı olması Şart mı diye sordu.

Mahmut TEZCAN – Yani, Şart değil.

BAŞKAN – Gayet tabii.

Mahmut TEZCAN – Bu çok da zor bir Őey. Hatta sosyal bilimlerde hatta sosyolojide bugünkü geliŐmelerde artık kuram geliŐtirmenin mūmkūn olamayacaęı bile sūyleniyor. Yani sosyallik bitmiŐtir, sosyal kuram, toplum aŐıklamaları bitmiŐtir. Fransız sosyologları, sosyologlar Fukiama, Fransa'da deęiŐik sosyologlar var. Bunlar bu Őekilde bunu sūyleyecek kadar da yeni gūrūŐler getirememiŐlerdir. Dedięim gibi ben, yani biz Kanad deyince Tūrkiye Őapında veya dūnya Őapında bir sistem, bir kuram geliŐtirilmemiŐtir diyorum. Ama katkılarını sūyledim, Sayın CoŐkun da benim bir teknisyen olarak kūŐūmsedięimi sūyledi ki yanlıŐ bir Őey. Sūyledięimi dinlememiŐler, ben būyle bir Őey sūylemedim. Őimdi tabii ūniversitelerde de bir teknisyen deęil, Tūrk toplumunu eleŐtirmiŐ, uygulamalara yūn vermiŐ, yeni ūnerilerde bulunmuŐ olma hatta yeni ūnerilerde ulunmak bile zor bugūnkū eęitimcilerde bakıyoruz, ūniversitelerimizde ūneri bile yapamayan ūniversite mensubu hocalarımız var, yani bu bile zorlaŐmıŐtır artık, ūneride bulunmak bile zor bir Őey, ama Kanad bu gūrūŐleri eleŐtirmiŐ, Tūrk toplumuna uygun olup olmadıęını incelemiŐ, Tūrkiye Őartlarına, Tūrkiye koŐullarına gūre yorumlamıŐtır, eleŐtirmiŐtir bunları. O bakımdan ūneri yapmak iŐte bu alanı tanıtmiŐ olmak mesela batıdaki bilinen bir bilim dalını Tūrkiye'de tanıtmiŐ olmak bile bence çok būyūk bir Őey. Helga Hanım'ın sūyledięi Őeye katılıyorum, tabii Őart deęil ama iŐte bir

ne bileyim ben bunun yerini belirtmek için, kendisinin eğitim literatürü içindeki yerini belirtmek için acaba bir teorisyen mi, bir uygulayıcı mı, yani ne tür bir kimse, ne getirmiş'ne yapmış Türk eğitim sistemine, bunu açıklamak için tabii ilk akla gelen acaba bir teorisyen mi yoksa uygulayıcı mı? Ne olduğunu, yerini eğitim bilimi içindeki, Türk eğitimcileri arasındaki yerini açıkça belirtmek için bu şekilde söyledim, yoksa öyle bir teknisyen düzeyinde küçümsemek diye katiyen böyle bir şey söylemedim. Efendim bunu söylemek istiyorum, yani teorisyenlik zor bir şey ama yani olabilirdi. Bir Ziya Gökalp de Türkiye'de sosyolojide kurucu olarak görülüyor ve kendisi de mesela Fransız sosyoloğu Durkheim'dan etkilenmiştir belli noktalarda ama bu etkilenmenin yanında, kendisi de Türk toplumunda yeni araştırmalar yapmış işte bu milli mefkure vesaire, milliyetçilik akımında öncülük etmiş, yani çok önemli yenilikler getirmiştir. Kanad da bunlardan da etkilenmiştir tabi ki, söylemiştim Baltacıoğlu'ndan, Ziya Gökalp'ten etkilenmiş, yabancı eğitimcilerden etkilenmiş. Ve bunların bilgi birikiminden Türk toplumuna uygun olması gereken önerilerde bulunmuş, eleştirmiştir. Bu da çok büyük bir katkıdır bence. Yani sözüm yanlış anlaşılmasın, ben böyle bir küçümseme gibi herhangi bir şey söylemedim. Bir icracı olarak, bir eleştirmen olarak, bir yorumcu olarak Türk toplumunun koşullarında eğitim bilimini tanıtmış olması çok büyük bir katkıdır. Zaten bunu sonuç konuşmamda belirtmiştim.

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum, bilmiyorum eğer başka bir görüş varsa...

O çelişkiye, Özüduru'nun çelişki görüşüne değinecek misiniz?

Siz mi değinmek istersiniz?

Cavit BİNBAŞIOĞLU – Ben bir şeye cevap vereceğim.

BAŞKAN – Çok teşekkürler Sayın Tezcan. Hocam buyrun.

Cavit BİNBAŞIOĞLU – Kanad'ın en son fikri 5. Milli Eğitim Şurasında öğretmen okullarıyla ilgili olarak söylediği konuşmalarda mevcut. Burada biliyorsunuz 5. şurada köy enstitülerinin kapatılmasına ramak kaldığı bir sırada oluştu o şura 1953'de. 54'te de kapandı, ama programları daha önceden ayarlanmıştı kapanacakmış gibi. Şimdi o zaman şurada biliyorsunuz eski öğretmen okulları için ayrı bir program, köy enstitüleri için ayrı bir program planlanmıştı. Şimdi Kanad eleştirileri arasında bu her iki programın da doğru olmadığını, yanlış olduğunu söylemek istedi ve dedi ki bir üçüncü programa daha ihtiyaç var dedi. Üçüncü programda köy enstitülerinden vazgeçmediğini gösterecek bir takım işaretler var yani öğretmen okulları işte belli, kapatılıyor, eskisini biraz daha geliştiriyor ama neticede kapatılıyor. Köy enstitüleri de keza eski köy enstitüleri halini kaybetti, öğretmen okuluna dönüştü, böyle bir şekil aldı. Bunun her ikisini de beğenmiyor, eski görüşlerinde devam ediyor, bunun işaretleri şu, diyor ki; bir üçüncü programa daha ihtiyaç var, bunu deneyelim diyor, ancak onu denedikten sonra biz bunu genelleştirelim ve bir öğretmen okulu tipi yaratalım diyor. Bakınız burada bir paragraf var şöyle, bir onu okuyacağım :

"Biz kendilerini nasıl yetiştirelim, bu üçüncü tip öğretmen okulunda yıllardan beri söylenen az ve öz prensibi gözetilmeli ve derslerden bir kısmı ihtiyarileştirilmelidir, yani seçmeli ders kon-

ması. O zaman böyle bir şey yok, ilk kez programda giriyor içine. Bu tipin boş zamanları fazla olacak, bu boş zamanlarda çocuklara pratik mesaiye, bakınız yine eski görüşe gidiyor, seminer çalışmalarına, atölye, iş ve ziraat faaliyetlerine, bakınız ziraati kesmek diye bir şey yine yok, faaliyetlere öğrenci teşekküllerinin kurulmasına, meselelerin münakaşasına, köy gezintilerine ve köylülerle sıkı temasa, sağlık işlerine, çocukların kendi kendilerini yetiştirecek şekilde olgunlaştırılması işlerine önem verilmelidir" diyor. Tabii bu da dikkate alınmamıştır, öğretmen yetiştirme işi bu güne kadar 50 senedir sürüncemede kalmıştır, öğretmenin kalitesi üzerindeki tartışmalar devam edip gitmektedir. Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Biz de teşekkür ediyoruz, var mı eklemek istediğiniz bir şey?

Rıfat MİSER – Sayın Özüduru'nun sorusuyla ilgili, Soysal da bir şey söyleyecek ama ben birkaç belirtme yapmak istiyorum. Sayın Özüduru'nun sorusundan iki anlam çıkarıyorum, iki soru var bence; birincisi sözcüklerin anlattığı şey, sosyal çevrenin önemli olduğunu söylüyor. Köy enstitülerinin kırsal alanda kurulması bir çelişki değil midir? Yani kentlerde insanları etkileyecek daha olumlu bir sosyal çevre vardır, niye kırsal alanda kurulmasını söylüyor diyor? Ben sizi anladım Sayın Özüduru, ben sizi anladım. Sözcüklerin anlamıyla cevap verirsem bu çelişki değildir, çünkü köye yetiştirilecek öğretmenin köy koşullarına uygun ortamlarda yetiştirilmesi gerektiğini söylüyor, ama ben sizin söylediğinizden ikinci bir anlam daha çıkarıyorum, sanırım şunu söylüyorsunuz; köy enstitüleri yoluyla köyleri geliştirmek, Tür-

kiye'ye geliştirmek değil köylü kalmasını sağlamak mümkün olurdu gibi bir anlam geliyor, halbuki öyle değil, çünkü köy enstitüleri.... peki.

BAŞKAN – Tamam.

Ömer ZDURU – Hayır kendisi özellikle Şu...

Rıfat MİSER – Hocam bir sözcükle bir ekleme yapmak istiyorum, belki Halil Fikret Kanad'ın bu konuda bir düşüncesi, bir nerisi var, ben rastlamadım, incelediğim kitaplarında, yazılarında ama kentlerde köy enstitülerine benzer enstitülerin kurulması daha sonra önerilmiŐtir Türkiye'de. Efendim Şimdi tabii, köy, köyde çoğunluk o zaman olduğu için, köyün kalkındırılması amaç idi, o bakımdan köye önem veriyor. Bir başka açıdan da oralar iş ilkesinin en iyi uygulanacağı yerler bu tür çalışma ortamının çok olabileceği yerlerde öğretmenler iyi yetiŐsinler, uygulamayı daha iyi öğrensinler diye işte arkadaşımız bataklıklar olsun, işte orada zor koşullar olsun onları ıslah etmeyi, düzeltmeyi, kalkındırmayı ğrenciler...

Bir kitabında bu noktalara yer veriyor.

Gerçek hayata daha iyi yetiŐmesi için, hayatın Şartlarına.

BAŞKAN – Peki efendim Şimdi Sayın Soysal açıklama yapacak.

Yalçın SOYSAL – Sizin sorunuza, çok güzel bir soru o, ben Şu anda tarihi bir katkı yapmak istiyorum, o da bir anım. Şimdi gerek Halil Fikret Kanad, gerek Emin Soysal muarızlarını özel toplantılarda hiç ktlemezlerdi ve konuŐmazlardı aleyhlerinde

dahi. Fakat şeyi affetmezlerdi, derlerdi ki köy enstitülerini, sanat okulları ve ziraat okullarıyla beraber memleket kalkınmasının hizmetine vermeyi düşünüyorduk ve endüstrileşmeyi bu basamaktan atlatarak yapmayı düşünüyorduk. Maalesef çeşitli politik gruplar bunu istismar ettiler, buna yanarız derlerdi. Bunu ben çeşitli defalar ağızlarından işittim. Sizin sorunuza bir ikinci cevap da Kızılcıllu Köy Enstitüsü, ilk açılan köy enstitüsü, İzmir'in böğüründe biliyorsunuz, ona ait de gayet kısa bir anıda bulunayım. Kızılcıllu Köy Enstitüsü Amerikan Koleji'ydi. Atatürk oradan geçerken Amerikalıların cakalı bir şekilde dolaşmalarına içerlemiş, babamı gönderip o zamanki fiyatla 30000 liraya almış bütün enstitüyü ve o zamanki müdür babama demiş ki, 'Emin Bey, ben sana bu enstitüyü veriyorum ama günün birinde gelip alacağım' demiş. 1952'de Türkiye NATO'ya girince, Türkiye Güneydoğu Avrupa NATO Komutanlığı olarak Alsancak'taki Konstantin'in kaldığı evi hazırladı. Fakat bu müdür geldi, Ankara'da bizi de ziyaret etti, itiraz etti, ortalığı birbirine kattı, o köy enstitüsünün binasını tekrar alıp NATO Güneydoğu Avrupa Komutanlığı yaptı. Aynı müdürün bir akrabası da Ankara'ya büyükelçi olarak geldi. Orta Doğu'da da benim amcamın oğlu ve arkadaşları o zaman sol liderlerdi, onun arabasını yaktılar. Yani görüyorsunuz böyle tarihi bir bağlantı var, esprili olarak anlatayım dedim.

BAŞKAN – Evet, esprilerle birlikte bu katkılar da hoş oldu. Evet değerli konuklar, panelimizin sonuna geldik. Bizi sabırla dinleyen siz değerli konuklarımıza, panelimize konuşmacı olarak katılıp çok değerli katkılarda bulunan değerli konuşmacılarımıza teşekkürler ediyoruz, hepinize saygılar, sevgiler sunuyoruz efendim.

ISBN 975 - 7583 - 17 - 0